

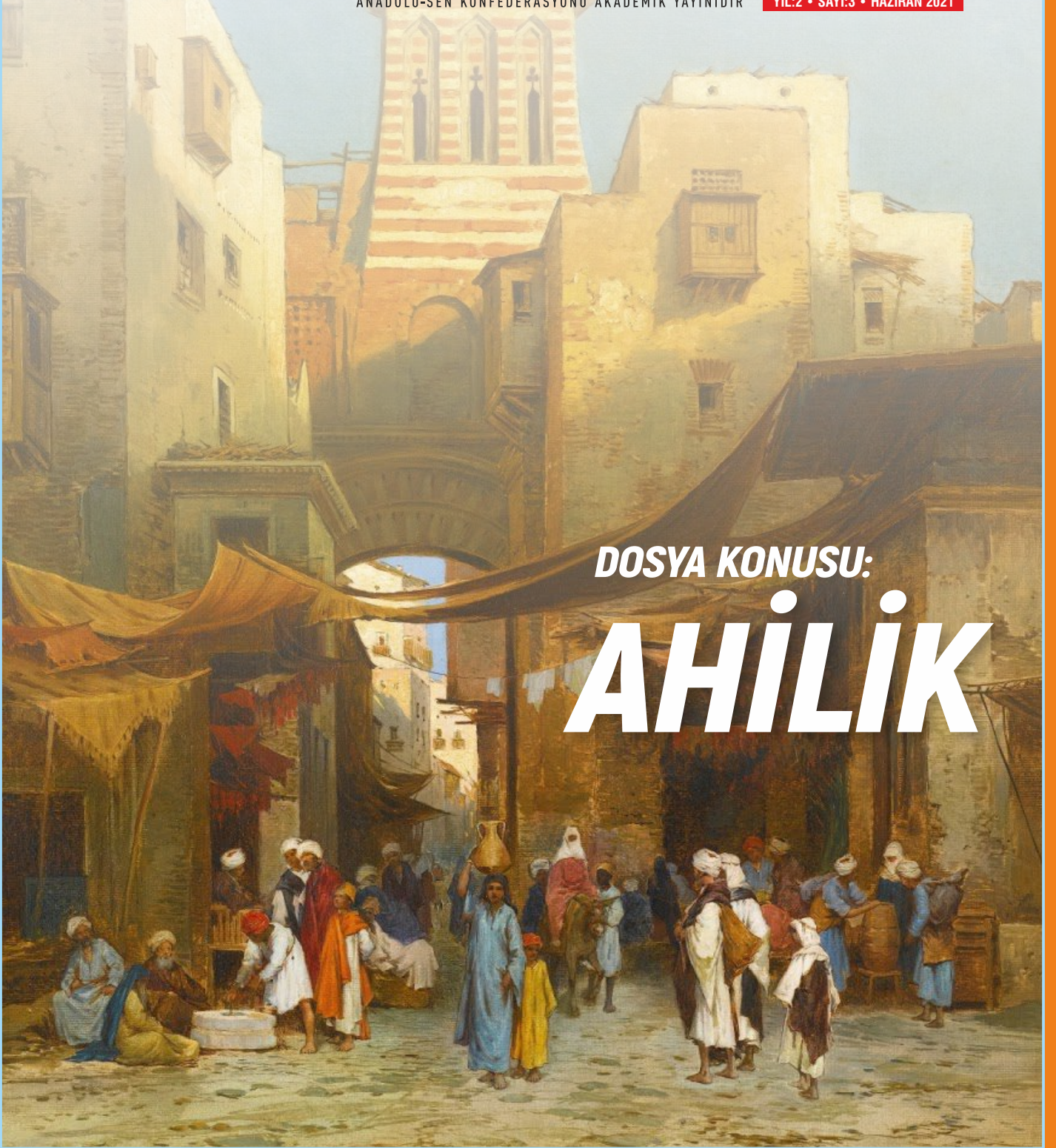
TÜRK MEDENİYETİ

ANADOLU-SEN KONFEDERASYONU AKADEMİK YAYINIDIR

YIL:2 • SAYI:3 • HAZİRAN 2021

DOSYA KONUSU:

AHİLİK

TürkMedeniyeti

Anadolu-Sen Konferadosyonunun
e-dergi olarak neşredilen akademik yayın organıdır.

YIL:2 • SAYI:3 • HAZİRAN 2021

İ Ç İ N D E K İ L E R

4

AHİLİK TEŞKİLATI
ve AHİ EVRAN

Mustafa GÜNAYDIN

13

AHİLİK TEŞKİLATININ İŞLEVLERİ

Mustafa GÜÇLÜ

18

GÜNÜMÜZDE UYGULANAN
DEĞERLER EĞİTİMİNE
ÂHİLİK BAĞLAMINDA
ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

Abdullah İNAN

30

VİLAYETNÂME'DE
AHÎ EVRAN KARAKTERİ
-AHLAK FELSEFESİ
AÇISINDAN BİR TAHLİL-

Dr. Bayram TAMTÜRK

36

Heidegger'in Metafiziğinde Ölüm

Mehmet KARAŞIN

TAKDİM

Anadolu-Sen Konfederasyonu’nun akademik yayını olan “Türk Medeniyeti” dergisi, bu sayısında “AHİ EVREN VE AHİLİK ” dosya konusunu ile çıkmaktadır. Bu sayımızda Anadolu-Sen Konfederasyonu Genel Başkanı Mustafa Güçlü’nün, Ahilik Teşkilatının İşlevleri, Mustafa Günaydın’ın, Ahilik Teşkilatı ve Ahi Evren, Dr. Bayram Tamtürk’ün, Vilayetname’de Ahi Evren Karakteri, Abdullah İnan’ın, Günümüzde Uygulanan Değerler Eğitime Ahilik Bağlamında Eleştirel Bir Bakış konulu makalelerin yanı sıra Mehmet Karaşin’in,Heidegger’in Metafiziğinde Ölüm konulu makalesi de okuyucuya sunulacaktır.

Bu sayımızda makalesi bulunan tüm yazarlara teşekkürlerimize sunarak dergimizin üçüncü sayısının hayırlara vesile olmasını temenni ediyoruz. Gayret bizden inayet Mevla’dandır.

Anadolu-Sen Konfederasyonu Adına Derginin Sahibi

Mustafa Güçlü

Editörler

Dr. Bayram Tamtürk

Dr. Mücahit Ayra

Ali Yurdakul

E-dergi Koordinatörü

Yavuz Selim Aydemir

AHİLİK TEŞKİLATI ve AHİ EVREN

■ Mustafa GÜNAYDIN | Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, mustafa.gunaydin@sakarya.education

Giriş

Ahilik, on üçüncü yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar Anadolu'daki esnaf ve sanatkâr birliklerine verilen isimdir. Ayrıca, Osmanlı Devleti'nin kurulmasında önemli bir rol oynayan dinî ve içtimaî bir teşkilattır. Ahiliğin kökenleri, özellikle Araplar arasında gelişmiş olan “fütüvvet teşkilatına” dayanır; fakat Ahilik, töre ve törenleri itibarıyla Anadolu Türklerine özgü bir kuruluştur. Fütüvvetçilik, Ahilikten önce ortaya çıkmış bir kuruluş olup, daha çok kişisel erdemlere ve askeri niteliklere önem verir. Ahilik, on üçüncü yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin askeri ve idari kurumları üzerinde etkili olmuştur. Sonraları hem esnaf ve sanatkârlar birliği, hem de devletin askeri güçlerine yardımcı bir kuruluş olarak görev yapmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve yeniçeri askeri teşkilatının ortaya çıkışında Ahiliğin büyük rolü olmuştur.

Ahilik Teşkilatının

Tarihsel Gelişimi

On dördüncü yüzyılın ilk yarısında Ahilik hala, Anadolu'da fütüvvetçilik teşkilatı halinde faaliyette bulunuyordu. Fütüvvetçilik, sonradan Anadolu'da yeni bir nitelik kazanarak Ahilik adı altında devam

etmiştir. Fütüvvetin aslı, kişinin başkasının işine yardımcı olması ve onların işini görüp gözetmesidir. Fütüvvet, Arapça “feta” kelimesinden gelir. Abbasiler döneminde “fütüvveciler” denen bu güvenilir kişilerden oluşturulan teşkilatlarla devletin güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır. Bir süre sonra halk tarafından benimsenen bu teşkilatlar, fütüvvetçilerin kurallarını uygulamaya başlamışlardır. Zamanla dini tarikatlar şeklinde ortaya çıkmıştır. Bunların öğrenmeleri ve uymaları gereken kurallar, “Fütüvvetname” denen tüzük niteliğinde kitaplarda toplanmıştır. Bu tüzükler on ikinci yüzyıl başlarında Anadolu'da meslek ve sanat erbabı arasında bir dayanışma aracı, ahlak kuralları ve meslek yetenekleri sağlayan eğitim kitapları haline gelmiştir.

Abbasi Halifesi Nasır-Lidinillah (1180-1225), siyasî ve sosyal durumu gittikçe bozulan devletin otoritesinin yeniden kurulmasında ve içtimaî huzurun sağlanmasında fütüvvet birliklerinin büyük bir güç olacağını düşünmüş ve bu teşekkülleri siyasî otoriteye bağlamada başarı sağlamıştır. Halife Nasır, 1182 yılında fetaların şeyhi Abdülcebbar'ın elinden fütüvvet giysisi giymek, şerbetini içmek suretiyle fütüvvete girmiş ve fütüvvet birliklerinin yeniden teşkilatlanmasını gerçekleştirirken fütüvvet-

namelerde bu birliklerin ilke ve kaidelerini tanzim etmiş, diğer Müslüman hükümdarlara da elçi ve fermanlar gönderip kendilerini fütüvvet teşkilâtına girmeye davet etmiştir. Bu faaliyetin bir parçası olarak ilk defa Anadolu Selçuklu Devleti ile I. Gıyaseddin Keyhusrev zamanında temas kurmuştur (1204). I. Gıyaseddin Keyhusrev, hocası Mecdüddin İshak'ı, Bağdat'a Halife Nâsır'a elçi olarak göndermiştir. Mecdüddin İshak dönüşünde, Sultan I. Gıyaseddin'in isteği üzerine, Halife Nâsır tarafından gönderilen Muhyiddin İbnül Arabi, Evhadüddin-i Kirmani ve Şeyh Nasirüddin Mahmud el-Huyi gibi büyük mürşit ve mutasavvıfları Anadolu'ya getirmiştir.

Bundan sonra Anadolu'nun her tarafında irşat faaliyetlerine başlayan Evhadüddin-i Kirmani ve halifeleri için çok sayıda tekke ve zaviye yapılmıştır. Daha sonraları I. İzzeddin Keykavus ve I. Alaeddin Keykubad'ın da fütüvvet teşkilâtına girmeleriyle Anadolu'da Ahiliğin kuruluşu tamamlanmıştır. Özellikle I. Alaeddin Keykubad zamanında Halife Nasır'ın meşhur mutasavvıf Şehabeddin es-Sühreverdî'yi Anadolu'ya göndermesinin Anadolu'da Ahi teşkilâtının kurulmasında önemli bir yeri vardır. Anadolu'da Ahiliğin kurucusu olarak bilinen ve Ahi Evran adıyla tanınan Şeyh Nasirüddin Mahmud'un Ahiliğin Anadolu'da kurulup gelişmesinde büyük rolü olmuştur.

Şeyh Nasirüddin Mahmud

(Ahi Evran)

Asıl adı Şeyh Nasirüddin Mahmud Ahî Evran b. Abbas olup Ahî Evran (Evren) adıyla tanınır. Ahilik teşkilâtının Anadolu'daki kurucularından olup debbağ esnafının piri olarak kabul edilir. Tarihî bir hüviyete sahip bulunmasına rağmen gerçek kişiliği menkıbeler içinde kaybolmuştur. "Gök, kâinat, yılan, ejderha" anlamlarına gelen Evran ismi, efsanevî kişiliğinin bir işareti sayılmıştır. 1171 yılında İran'ın

Hoy şehrinde doğmuş, oradan Anadolu'ya gelerek bir müddet Denizli, Konya ve Kayseri'de ikamet etmiştir. Birçok şehir ve kasabayı gezerek Ahilik teşkilâtının kuruluşunda ve yayılışında önemli bir rol oynamış, sonradan Kırşehir'e yerleşmiş ve ölümüne kadar (1261) Kırşehir'de yaşamıştır. Özellikle I. Alaeddin Keykubad'ın büyük destek ve yardımıyla, bir taraftan İslami-tasavvufî düşünceye ve fütüvvet ilkelerine bağlı kalarak, tekke ve zaviyelerde şeyh-mürit ilişkilerinin, diğer taraftan iş yerlerinde çırak, kalfa ve usta münasebetlerinin ve buna bağlı olarak iktisadi hayatı düzenleyen Ahiliğin gelişmesinde öncü bir rol üstlenmiştir.

On beşinci yüzyılda kaleme alınan Hacı Bektaş Vilayetnamesi'nde, menkıbevi şahıslarla münasebeti ve bu arada Hacı Bektaş-ı Veli (ö. 1270) ile olan yakınlığı anlatılmaktadır. Bazı siyasi ve sosyal hadiseler, doksan üç yıl yaşadığı rivayet edilen Ahi Evran'ın hem Hacı Bektaş-ı Veli hem de Mevlâna Celaleddin-i Rumi (1207-1273) ile çağdaş olduğunu göstermektedir. Ancak, Ahi Evran'ın hayatı ve faaliyetleri hakkında son zamanlarda yapılan araştırmalar ve kendisine izafe edilen eserler, dayanan kaynakların iyi bir tenkit süzgecinden geçirilmemiş olması sebebiyle ihtiyatla karşılanmalıdır. On dördüncü yüzyılın başlarında Gülşehri tarafından Ahi Evran üzerine kaleme alınan mesnevide onun tipik bir sufi dervişi olarak tasvir edildiği görülmektedir.

Ahi Evran'ın debbağlık mesleğini icra ettiğine dair anane, onun veli olarak anılmasından sonra debbağ esnafının piri sıfatıyla yüceltilmesine sebep olmuştur. Bu bakımdan Türk debbağlarının silsilenameleri kendisine dayandırılmış ve oradan da bütün debbağların piri olan Zeyd-i Hindi'ye götürülmüştür. Osmanlı Devleti döneminde Ahi Evran'ın esnaf zümresi arasında pir olarak kazandığı itibar bütün Anadolu, Rumeli, Bosna ve hatta Kırım'a kadar yayılmıştır.

Ahiliğin Anadolu'da Yayılması

Arapça “kardeşim” mânasındaki “ahi” kelimesinden gelen bu adın Türkçe'deki “akı”dan (cömert) türetildiğini ileri sürenler de vardır. Temelde Kur'an'a ve Hz. Peygamber'in sünnetine dayandırılan prensipleriyle, İslâmî anlayışa doğrudan bağlı olan Ahiliğin, tasavvufta önemli bir yeri bulunan “uhuvvet”i hatırlatmasından dolayı da Anadolu'da kolayca yayılması ve kabul görmesi mümkün olmuştur. Ahilik, Anadolu'da belli kurallarla faaliyet gösteren esnaf ve sanatkâr birliklerini ifade etmiş, zamanla fütüvvetçiliğin gelişmiş ve değişmiş bir şekli haline gelmiştir. Ahlak ve terbiyevi kurallarını fütüvvetten almış; ancak teşkilatlanması ve çalışma alanı değişmiştir.

Anadolu'da fütüvvet sahibi kişiye “Ahi” denilmiştir. Ahi olmak için adayın fütüvvetçilik meziyet ve sıfatlarına sahip olması aranmış; ancak bir meslek ya da sanat sahibi olma zorunluluğu aranmamıştır. Aday, sonradan meslek veya sanat sahibi olabilmıştır. Anadolu'da Ahiliğin ortaya çıkması ve köylere kadar teşkilatlanması politik ve sosyo-ekonomik bir zorunluluğun sonucudur. Zira on üçüncü yüzyılda Moğol istilasından kaçarak İran'dan Anadolu'ya gelen Büyük Selçuklu İmparatorluğu esnaf ve sanatkarları, Anadolu'daki yerli esnaf ve sanatkarlarla kaynaşabilmek için İran'da uyguladıkları fütüvvetnameleri burada da uygulamaya başlamışlardır.

İran'dan batıya göç eden bu Türkler arasında Şeyh Nasirüddin Mahmud, Mevlâna Celaleddin Rumi, Hacı Bektaş-ı Veli, Baba İlyas da vardı. Bunlar Anadolu'da Türk dilinin, şiirinin, musikisinin ve medeniyetinin korunmasında ve gelişmesinde büyük rol oynamışlardır. Baba İlyas, yönetime ilişkin eleştirileriyle, Mevlâna, Konya'da saray ileri gelenlerine ahlak ve hoşgörü telkinleriyle, Hacı Bektaş, köylü ve göçebe halkın dili, şiiri, musikisi ile

ilgilenmesiyle, Şeyh Nasirüddin Mahmud da esnaf ve sanatkarları bir birlik altında, toplayarak sanat ve ticaret ahlakını, üretici ve tüketici çıkarlarını güven altına almak suretiyle Anadolu'da politik ve ekonomik hava içinde yaşama ve direnme gücü vermişlerdir. Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında da rol oynadıkları görülmektedir. Orhan Bey'in oğlu I. Murat'ın Ahi Musa'ya kendi eliyle kuşak kuşattığı ve Malkara'ya Ahi olarak atadığı bilinmektedir. Ayrıca Osman Bey'in kayınbabası Şeyh Edebali'nin ve Çandarlı Kara Halil Paşa'nın da birer Ahi oldukları belirlenmiştir.

Ahilik Teşkilatının Sosyal ve Ekonomik Etkileri

Ahilik, orta çağlarda Anadolu'nun sosyal hayatının düzenlenmesinde büyük rol oynamıştır. On üçüncü yüzyıl ortalarından başlayarak Türk gençlerini bir meslek sahibi yapmak, onlara iyi bir ahlak ve terbiye kazandırmak ve devletin askeri gücüne katkıda bulunmak için organize edilmiş çok yönlü bir kuruluştur. Her şeyden önce Ahilik bir kademedeki kalarak yetiştirilen yamak-çırak-kalfa-usta hiyerarşisi kurmak ve bu kademelerdeki baba-evlat ilişkisi gibi candan bağlarla birbirlerine bağlamak suretiyle, sanatı sağlam, ahlaki ve mesleki temellere oturtmaya çalışmıştır. Diğer taraftan, esnaf ve sanatkarlıkta önemli bir sorun olan üretici-tüketici menfaat ilişkilerinde birbirleriyle sürtüşmelerini engellemeye çalışmıştır. Sonra Ahilik, şehirlerden köylere, ülkenin en ücra köşelerine, köylere kadar yayılan zaviyelerin, yani toplantı ve konuk evlerinin kurulmasına sebep olmuştur. Konaklama yerlerinin az bulunduğu bir dönemde bunlar önemli görevler görmüşlerdir. Bugün dahi köylerde bu gelenek devam etmekte olup, “köy odaları” Ahilikten kalma bir misafir ağırlama geleneğidir.

Ayrıca, Ahiler ülkenin zengin ve saygılı kişileriydiler. Bunlar, bütün güçleri ve çabalarıyla ülkenin çeşitli sanat erbabını bir kuruluş etrafında toplayıp, onları zaviyelere bağlayarak manevi ve ahlaki yönden onları eğitmişlerdir. “Pabucun dama atılması” deyimini Ahilik geleneğinden günümüze gelmiştir. Bu deyim günümüzde özellikle bir evde ikinci çocuk dünyaya geldiği zaman ilk çocuğa “Senin pabucun artık dama atıldı.” şeklinde şaka olarak söylenir. Bu deyim Ahilik için aynı anlamda; fakat biraz değişik şekilde kullanılmıştır. Sağlam ayakkabı yapmayıp, tüketiciyi yani ayakkabıyı satın alan müşteriye aldatan bir ayakkabı esnafını, cezalandırma biçimidir. Sağlam ayakkabı yapmayan bir esnaf, müşterisi tarafından Ahi reisine şikâyet edildiği zaman bütün esnaflar toplanır, ayakkabı incelenir, eğer ayakkabının gerçekten esnaf tarafından beceriksizce ve kasıtlı olarak sağlam yapılmamış olduğu anlaşılmış ise, ahali ve esnaf toplanarak, o esnafın dükkanının önüne gelir, esnafın kabahati herkesin önünde kendisine söylenir, ayıplanır, gözden düştüğünü belli etmek için yapmış olduğu sağlam olmayan ayakkabı, herkesin gözünün önünde o esnafın damının üstüne atılırdı. O ayakkabı damın üstünde kaldığı müddetçe, o esnaftan artık kimse, alışveriş etmemeye gayret ederdi.

Ahilerin toplantı yeri ve konuk evi olarak kullandıkları Ahi zaviyelerine işçi ve çıraklardan başka, öğretmenler, müderrisler, kadılar, hatipler, vaizler, emirler, yani bölgenin saygılı ve ulu kişileri devam ederdi. Ahiliğe kabul şartı, iyi ahlaklılık, yardımseverlik, cömertlik olduğundan teşkilata girenler, temiz, ahlaklı ve iyiliksever kişilerdi. Ahiler arasında yöneticiler, tabiiler, valiler, komutanlar, müderrisler, kadılar yetişmiştir. Bu kişilerden çoğu zaviye, han, hamam, medrese yaptırıp, buraların bakımı için zengin vakıflar kurmuşlardır. Ahilerde zaviyeyi başkan yaptırır, halılar, kilimler ve gerekli eşya ile döşetirdi. Her zaviyeye bağlı esnaf, akşam

işlerini bitirdikten sonra kazançlarından bir kısmını başkana getirir, bu para ile akşamları zaviyede verilecek yemek davetinin ve zaviyenin diğer ihtiyaçlarının masrafları karşılanırdı. Akşamları yemekten sonra dini, ahlaki, eğitici kitaplar okunur, ilahiler söylenir, sema yapılırdı.

Şeyhlerinin Ahi Baba unvanını aldığı Kırşehir’deki Ahi Evran Zaviyesi, Osmanlılar’da Türk debbağlarının ve zanaat erbabının manevi merkezi haline gelmiştir. Ahi Baba ve onun salâhiyet verdiği, diğer şehirlerdeki yine Ahi Baba unvanını taşıyan ahi teşkilatı reisleri, çıraklara “şed bağlamak” hakkına sahipti. Zaviye şeyhleri, bu yetkinin kendilerine ait olduğunu zaman zaman devlete tasdik ettirme ihtiyacını duymuşlardır. Bu durum daha çok bazı esnafın Ahî Evran makamı ile münasebetinin gevsemeye başladığı zamanlarda olmuştur. Nitekim 1780, 1782, 1822-1823 ve 1842 tarihlerinde bu gibi durumların ortaya çıkması üzerine devlet yetkililerine başvuran zaviye şeyhleri, bütün esnafın piri olduklarını bildiren beratlar almışlardır. Ahi Evran Zaviyesi, yirminci yüzyılın başlarına kadar esnaf zümresi üzerindeki manevi tesirini devam ettirmiştir. Bu durum, başta debbağlar olmak üzere bütün esnafın Ahi Evran’ı pir kabul etmelerinden ve devletin bu bağlılığı teşvik eden desteğinden ileri gelmiştir.

Zaviyeler sonraları “yaren odaları” şeklinde, çeşitli eğitsel, eğlence, misafir ağırlama yerleri olarak günümüze kadar devam etmişlerdir. Kasabaya, köye gelen misafirler, kim olursa olsunlar, buralarda ağırlanırdı. Bütün komşular ve ahali, bu odalarda misafirle birlikte yemek yer, uzaktan gelen yabancılardan geldikleri ülkeler hakkında bilgi edinirler, yarenlik ederlerdi. Bugün ulaşım imkanlarının artması, konaklama tesislerinin ticari amaçla gelişmesi, ekonomik ve sosyal düşüncenin değişmesiyle, bu odaların önemleri ve işlevleri ne yazık ki kaybolmuştur; ancak halen ücra

köylerimizde “köy odaları” şeklinde bu yapıya rastlanılmaktadır.

Ahilik geleneği, bize Ahilerin din ile dünya işlerini bir arada yürüttüklerini gösterir. Akşama kadar yorulan bir esnaf, ertesi güne neşelenerek eğlenip, maddi ve manevi güç topluyor, yani stres atıyor, ertesi gün büyük bir moralle işe başlıyordu. Gündüz esnaf arası kavgalıklar, rekabet sorunları, mesleki problemler, akşamları bu odalarda görüşülür, anlaşma sağlanır, barışılır, ertesi güne daha huzurlu bir çalışma ortamı içinde işe başlanırdı. Zaviyenin ve yapılan toplantıların başkanı, esnafın “Ahi Babası” idi ve seçimle başa gelirdi. Onun buyruklarına ve uyarılarına kesinlikle uyulurdu. Bu başkanlar, sultanın veya emirin bulunmadığı yerlerde, oranın bütün yönetim işlerini de üzerlerine alırlardı. Bu nedenle buyrukları, emirleri, yasakları ve hatta ata binişlerindeki protokol kuralları bile hükümdarinkine benzerdi. Zaviyelerde türlü işleri gören ve yürüten kişiler olarak imamlar, müderrisler, hatipler, vaizler, silah tamircileri, hattatlar, şairler, semazenler vardı.

Ahilik Sisteminde Piyasa

Denetimi

Ahiliğin temelleri başlangıcında o kadar sağlam atılmış ve kuralları zamanın ve toplumun gereklerine ve gerçeklerine o kadar uydurulmuştur ki, bu kurallar sonradan şehir ve kasabaların belediye hizmetleri ve bu hizmetlerin denetlenmesinde örnek alınmıştır. “Narh nizamnameleri veya kanunnameleri” şeklinde resmleştirilmiştir. Ahiler, sanat ya da meslekleri için gerekli hammadde tedarikinden, onun işleyişine ve satışına kadar her şeyi kurala bağlamışlardır. Böylece üretici-tüketici arasında ve kendi aralarında rekabet, haset ve kavga gibi sürtüşmeleri ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Ahilik, Türklere özgü, milli bir kuruluş olarak ortaya çıkmıştır. Türk milletinin Anadolu'ya yerleşmesinde ve devletleşmesinde milli bir birlik olarak başlıca etken olmuş, bu hizmetleri

sonunda, Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük bir devletin ortaya çıkmasında rol oynamışlardır.

Ahilik Teşkilatının Gedik

Sistemine Dönüşmesi

Ahilerin kurduğu esnaf ve sanatkâr birliklerinin koyduğu ana kurallar, daha sonraları bu alanda hazırlanan kanunnamelerin, tüzüklerin temelini oluşturmuştur. İlk önceleri, Ahiler sadece debbağlık ve deri işçiliği ile uğraşırken, bu sanat kolları sonradan otuz iki iş kolunda teşkilatlanmıştır. İlk Ahi teşkilatının kurduğu sağlam, mesleki ve ahlaki düzen, birbirlerine bağlılık ve yardım duyguları sonucu, diğer teşkilatlanmamış esnaf ve sanatkârlar üzerinde etki ve üstünlük kurmalarını sağlamıştır. Bunun üzerine diğer teşkilatlanmamış, esnaf ve sanatkârlar da Ahi teşkilatının kurallarına uygun olarak teşkilatlanma ihtiyacını duymuşlardır. Osmanlı Devleti döneminde böylece bütün Türk sanat ve meslek sahipleri, Ahi Babalardan ya da onların yetki verdiği kişilerden aldıkları yeterlik ve izin belgeleri ile iş görmüşler ve sanatlarını icra etmişlerdir.

Ahiler birliği mensuplarına tezgâh başında sanat ve meslek, zaviyelerde ise din ve ahlak öğretilmesi durumu, Müslüman olan Türk halkına özgü olarak on yedinci yüzyıla kadar devam etmiştir; fakat Osmanlı Devleti içinde gayrimüslimler üzerinde bu Ahi kuralları uygulanamamıştır. Zamanla gayri müslimler için de bu Ahi kurallarının uygulanması ihtiyacı ortaya çıkınca, din ayrımı gözetilmeden kurulan ve ahilik kurallarından vazgeçilmeden, yeni esnaf-sanatkâr teşkilatları kurulmuştur. Bunlara “Gedik” adı verilmiştir. Gedik kelimesi, resmen 1727 yılında çıkarılan bir fermanla kullanılmaya başlanmıştır. Gedik, tekel ve imtiyaz anlamına gelmektedir. O sanat ve mesleği yapan, sınırlı sayıda işyerini kapsayan ve her sanatı temsil eden tek kuruluş şeklinde ortaya çıktığı için gedik

denilmiş, 1860 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihte serbest piyasa şartlarına geçilmesi için çıkarılan bir nizamname ile gedik düzeni, sınırlı bir alanda tutulmaya başlanmıştır. 1913 yılında çıkarılan bir yasa ile gedik sistemi yasaklanmış ve 1925 yılında Ahi birlikleri tamamen kapatılarak yerini Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği almıştır.

Bir kimse çıraklıktan ve kalfalıktan yetişip de açık bulunan yerde veya ustalık makamına ulaşarak gedik sahibi olduktan sonra, bir dükkân açabilirdi, yoksa sanat veya ticaret yapamazdı. Gedik sahibi olmak ve imtiyaz fermanı almak suretiyle, işyeri açabilirdi. Esnaf sayısının artırılıp eksiltilmesi, mülk sahiplerinin dükkân kiralarnı artırmaması, gediği olmayanların sanat ve ticaret yapamaması, açık olan gediklerin esnafın çırak ve kalfalarına verilmesi, dışarıdan esnaflığa kimsenin kabul edilmemesi gibi konular gedik üyesi olan kimselere verilen bu imtiyaz fermanında belirtilmekteydi.

Ahilik Teşkilatının Sınıfları

Osmanlı İmparatorluğu'nda toplum, kılıç sahipleri, kalem sahipleri, toprak işçileri ve hayvancılar ile sanat ve ticaretle uğraşanlar şeklinde başlıca dört gruba ayrılmıştı. Bunların hem işleri hem de davranışları, giyinişleri, kuralları, gelenek ve görenekleri de farklıydı. Sanat ve ticaretle uğraşanlar, bedesten, arasta, uzun çarşı, kapalı çarşı gibi yerlerde toplu halde işlerlerdi. Başlarında kendi aralarından seçtikleri önceleri “Ahi Baba”, sonraları “kâhya”, 1878 yılından sonra “mütevelli” denen bir başkan bulunurdu. Her esnaf çarşısının uygun bir yerinde “başkan” için büyük bir dükkân üzerinde bir oda vardı. Bu odada esnaf yönetim kurulu toplantıları da yapılırdı. Her esnafın büyük bir “sancağı” ve bir de “sancaktarı” vardı. Her esnafın kendilerini temsil edecek bir “markası” vardı ve bu marka bir kordonla sancaklarına takılırdı. Her esnafın bir “davetçisi” vardı. Bunun görevi, başkan

odasını açıp kapamak, temizlemek, ilgilileri çağırmak, namaz ve akşam kapanma saatlerini ilan etmektir. Ayrıca “çeşmeci” ve “karcı” bulunuyordu, görevleri, esnafın su ihtiyacını ve yazın kar ihtiyacını karşılamaktı. “Bekçisi”, çarşayı süpürür, kapanan dükkanları kontrol eder, kilitlenmemiş olanları sahibine haber verirdi. “Duacı”, sabah dükkanlar açılmadan başkanın odası önünde toplanan esnafa dua eder, ondan sonra dükkanlar açılırdı.

Her esnaf grubu, “hariciler” yani çeşitli sebeplerle işten ayrılanlar ve “dahililer” yani fiilen meslekte çalışanlar olmak üzere iki sınıfa ayrılırdı. Hariciler; emekliler, düşkünler ve sakatları. Dahililer ise; yamak, çırak, kalfa ve ustalardı. Emekliler, esnafın yaşlı ustaları olup, dükkâna gelip gitmezlerdi. Bunların bazıları, kalfaları vasıtasıyla dükkanlarını yönetirlerdi. Düşkünler de yaşlı ustalardı; ancak, bunlar kalfaları vasıtasıyla dükkanlarını işletecek mali imkanlara sahip değillerdi. Bunlara “orta sandığı” veya “teavün sandığı” denilen yardımlaşma sandığından para, kömür, yiyecek, giyecek gibi ihtiyaç maddeleri verilirdi. Sakatlar, esnafın hangi derecesinde olursa olsun, hasta veya sakat duruma düşenlere denirdi. Bunlara da sandıktan esnafın ustaları ve kalfaları tarafından yardım yapılırdı.

Dahililerden “yamak” esnaf veya sanatkarlığa ilk başlayan kimselerdi. Bir esnafa yamak olmak için on yaşından küçük olmaması, baba veya velisinin rızasının olması gerekirdi. İki yıl ücretsiz ve düzenli yamaklık yapan “çıraklığa” yükselirdi. Çırak, meslekte ilerlemiş bir ustayı “Ata Ahi”, kalfalardan ikisini de “Yol Kardeşi” seçer, böylece zaviyeden üç kişinin gözetiminde çalışırdı. Yine, zaviyede ayrıca müderrisler ve kadılar tarafından verilen derslerle okuma yazma, yeteneğine göre hat, tezhip, müzik gibi konularda eğitilirdi. Çıraklığa yükseliş bir törenle olurdu. Çıraklığa yükselecek olan yamağın dükkân ustası, kalfaları, velisi, sabah namazından sonra esnaf başkanının dükkanında toplanırlar, usta, çırak

adayının işe bağlılığını ve becerisini anlatır, velisi tarafından esnaf vakfına bir bakır sahan, en azından bir bakır kepece hediye edilir ve bu kabın bir yerine "... adlı esnafın vakfıdır." ibaresi kazılırdı. Ahi Baba, çırak adayının sırtını sıvazlar, namaza ve dükkâna devamı, ustalara, kalfalara, anaya, babaya, saygı ve bağlılığı, yalan söylememeyi öğütler, kendisine ustası tarafından verilmek üzere uygun bir haftalık ücret takdir ederdi. Bu ücretin iki haftalığı usta tarafından, esnaf sandığına yatırılırdı.

Üç yıl çırak olarak çalışan "kalfalığa" yükselirdi. Kalfalar ayrıca, kılıç kullanma, ata binme, ok atma gibi askerlikle ilgili eğitimden de geçirilirdi. Çırağın kalfalığa yükseltilmesi esnasında da tören yapılırdı ve bu tören daha gösterişliydi. Törende esnaf kurulunun tamamı hazır bulunur, esnafın bütün ustaları davet edilirdi. Kalfalardan en kıdemlisi törende hizmet ve rehberlik yapardı. Kalfa adayı, o gün, o esnafa ait elbiseyi ilk defa giyerdi. Ahiler hırka, üstüne sarık sarılı beyaz yünden külah, mest biçimi ayakkabı giyer, kemerlerinde saldırma taşırlardı. Törende kalfa adayının kendi ustası ile diğer üç usta adayın iyi ahlakına, tanıklık ederlerdi. Orada hazır bulunan bir hoca dua eder, Fatiha suresini okur ve daha sonra herkes ayağa kalkar, Ahi Baba kalfa adayına "peştamal (şed) kuşatır" ve kendisine sanat ve ticaret hakkında gerekli öğütleri verir, kalfa adayının ustaların ve hazır bulunan büyüklerin ellerini öpmesiyle törene son verilirdi. Tören zaviyede yapılırdı. Kalfa, zaviyede o gün kendisine rehberlik eden kıdemli kalfayla birlikte zaviyeden çıkar, zaviye önünde toplanan esnaf ve çırakların kalfaya "Hayırlı olsun." temennisinde bulunmalarından sonra kalfa, rehber kalfa ile ustasının dükkanına gelerek dükkânın önünde durur ve burada esnafın bütün kalfaları gelip kendisini tebrik ederlerdi. Kalfanın velisi, çıraklıkta olduğu gibi yine üzerine "... adlı esnafın vakfıdır." yazılı bir bakır kabı zaviyeye hediye ederdi.

Kalfanın usta mertebesine çıkabilmesi için üç yıl kalfa olarak çalışması, bu süre içinde hakkında hiçbir şikâyet olmaması, kendine verilen görevleri dikkatlice yerine getirmiş olması, özellikle çırak yetiştirme hususunda titiz davranması, diğer kalfalarla iyi geçinmesi, sanatına bağlı olması, müşterilere iyi davranması, özellikle kendi başına bir dükkânı yönetebileceği kanısını uyandırması ve sermaye durumunun dükkân açmaya uygun olması gerekirdi. Ustalık törenleri ilkbaharda yapılırdı. Ustalığa yükseltilecek kalfaya en az otuz gün önceden kendisine, bu karar bildirilir ve bir dükkân bulmasına izin verilirdi. Kalfa dükkân bulduğunu, kendi ustası aracılığı ile "Ahi Baba"ya bildirir ve tören günü kararlaştırılırdı. Törene, esnaftan bütün ustalar, diğer bütün esnafların Ahi Babaları, müftü, kadı, camii vaizi ve imamlar çağrılırdı. Tören zaviyede yapılırdı. Törende Ahi Babaları ve ustalar, iki sıralı bir çember oluşturlardı. Ön sırada babalar ve onların arkasında ustalar sıralanırdı ve otururlardı. Çemberin ortasına yerleştirilen yuvarlak bir sedir üzerinde de babaların en yaşlısı ile müftü ve kadılar otururlardı. Usta olacak kalfa, sağında Ahi Babası, solunda ustası olduğu halde, toplantı salonuna girer ve odadakileri selamlarlardı. Müftünün işareti üzerine imam bir ayet okuyarak toplantıyı açardı. Müftü, ticaret, sanat ve çalışma hakkında bazı ayetler ve kadı da yine bu konuda birkaç hadis okuyup anlamlarını anlatırlardı. Toplantıya başkanlık eden en yaşlı Ahi Babası, ayağa kalkıp arkasına dayanarak, yeni ustayı yanına çağırıp karşısına alır, kendisine peygamberlerden hangisinin hangi sanatın piri olduğunu söyleyip, esnafın silsilesini pirine kadar çıkardıktan sonra, ticarete sadakat ve doğruluk, esnafa, müşteriye saygı duymak, malına hile karıştırmamak, malındaki ayıp ve noksanı satıştan önce alıcıya bildirmek ve nihayet kimsenin zararına çalışmamak gerektiğini anlatırdı. Padişaha itaati, bilginlere saygıyı, halka şefkat ve merhamet duymayı, küçükleri sevmeyi, kimseye eziyet

etmemeyi, kalfa ve çıraklarına çocukları gibi bakmayı öğütleyerek sözünü bitirirdi.

Bundan sonra, kalfanın ustası söze başlar, usta yetiştirmek için içtenlikle çalıştığını ve ALLAH'ın yardımı ile bunu başardığını, yani ustanın her halinden memnun olduğunu bildirir, yeni ustanın usta olabilecek vasıflara haiz olduğuna dair ALLAH için şahitlik yapabileceğini söyler ve kalfadan helallik isterdi. Ancak o gün ilk defa bir toplantıda konuşabilmek yetkisini alan yeni usta, ustasından kendisinin bir hakkı olmadığını söyledikten sonra, ustası kalfasının arkasını sıvazlayarak şu duayı söylerdi: "Taşı tut altın olsun. ALLAH seni iki cihanda aziz etsin. Tuttuğun işte hayır gör. Geçenler, erenler, pirlar daima yardımcın olsun. ALLAH rızkını bol etsin, yoksulluk göstermesin, sıkıntı çekirtmesin. Alimlerin dediklerini, kahyaların öğütlerini, benim sözlerimi tutmazsan, ana, baba, hoca, usta hakkına riayet etmezsen, halka zulmedersen, kafir ve yetim hakkını alırsan, hülâsa ALLAH'ın yasaklarından sakınmazsan, yirmi tırnağım ahirette boynuna çengel olsun." Daha sonra kalfanın belindeki "kalfalık peştamalını (şed)" ustası kendi eliyle çıkarıp yerine "ustalık peştamalını" kuşatırdı. Bundan sonra dua edilir, yeni usta, teker teker oradaki büyüklerin ellerini öper ve dualarını alıp oradan ayrılırdı. Yeni usta, zaviyeden ayrılıp ustalar odasına giderdi. Yolda, yolun iki tarafına sıralanmış esnafın yamak, çırak ve kalfaların hepsi, kendisini tebrik ederler ve o da kendilerine "ALLAH, size de nasip etsin." diyerek ustalar odasına giderdi. Oraya daha önce gidip kendisini bekleyen ustasının elini öper ve bundan sonra tebrikler başlardı. Ahi Baba, o günkü toplantının başkanı, diğer Ahi Babalar ve kalfanın kidemlilerinden üç, çıraklardan iki ve yamaklardan biri sırasıyla gelip, yeni ustayı tebrik ederlerdi. Sonra müftü ve kadılar gelip tebrik ederler, gelenlere kahve, şerbet, yalnız müftü ve kadılara çubuk ikram

edilirdi. Böylece tebrik töreninden sonra kalfa ustalığa terfi etmiş olurdu.

Sonuç

Ahilik teşkilatı, bir toplumsal kuruluş olarak ahlak, iş ve dayanışma esasını benimsemiş dini, ekonomik ve sosyal bir kuruluş şeklinde uzun süre Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde önemli bir yer tutmuştur. Ahilik kültürü, iktisadi ve ticari hatta toplumsal hayatın bütün alanlarını da kapsayan bir kültür haline gelmiştir. Ahi birliklerinin kendi gayelerine ve İslam prensiplerine uygun olarak kurdukları ve geliştirdikleri eğitim sistemlerinin karakteristik özellikleri; iş başında yapılan eğitimin iş dışında yapılan eğitimle bütünleşmesi, eğitimin ömür boyu süren bir süreç olması, köylere kadar varan geniş bir teşkilatın kurulması, sistemin Ahilik prensiplerine uymayı taahhüt eden herkese açık olması, derslerin yetkili kişiler tarafından verilmesi ve eğitimden herkesin ücretsiz olarak faydalanmasıdır.

Ahilik yüzyıllar boyunca toplumda bütünleştirici, dayanışmacı, iş birliği içinde olan yapısıyla hem Anadolu Selçuklu hem de Osmanlı Devleti'nin gelişimine en büyük katkıyı sağlamıştır. Ancak Ahilik kurumları hiçbir zaman devlet kontrolünde veya devlet eliyle tesis edilen yapılar olmamıştır. Buna karşın Ahilik, her zaman toplum hayatının düzenlenmesinde etkili ve katılımcı bir kurum özelliği olmuş, toplumun tüm fertlerini içine almıştır. Herkesin çalışma hayatında yer alması, çalışamayacak durumda olanların ise Ahilik fonundan yararlandırılması, ustaların çırak yetiştirmeye zorlaması, bilinçli insan yetiştirmeye özel bir önem verilmesi, çalışmak, öğrenmek ve iyi insan olmak için çaba gösterilmesi ve bu değerlerin birinin diğeri olmadan olamayacağının öğretilmesi göz önünde bulundurulmuştur.

Ahilik; iş, ahlak ve bilginin birlikte düşünüldüğü, içinde bulunduğumuz yüzyılın en önemli değerlerinden biri olan yerel demokrasi ve yönetime katılımın çok daha gelişmiş örneğine bin yıl önce yer verildiği, yüzyıllarca bu topraklarda yaşayan, doğruluğu ve isabetliliği asırlarca kanıtlanmış bir ahlak okulu, bir sanat ve üretim birliği, toplum refahını ve sosyal barışı sağlayan bir model, toplumsal sorunları tedavi edebilecek bir reçete ve en önemlisi evrenselleşmenin somut kaynağıdır.

Günümüzde esnaf ve sanatkârlar açısından büyük öneme sahip olan Halk Bankası, Esnaf Kefalet Kooperatifleri, Bağ-Kur gibi kuruluşların kökeni Ahilik teşkilatına dayanmakta, Kültür Bakanlığı, Esnaf ve Sanatkârlar Odası, mülki amirler ve yerel yönetimlerin katkısıyla “Ahilik Kültürü Haftası Kutlamaları Yönetmeliği” kapsamında, her yıl ülke genelinde “Ahilik Kutlamaları” yapılmakta, “Ahilik Haftası” aynı zamanda “Esnaf Bayramı” olarak kutlanmaktadır. Kutlama programları çerçevesinde tüm illerde, Ahilik ile ilgili panel ve konferanslar düzenlenmekte, şenlikler yapılmakta, sergiler, fuarlar açılmakta, illerden seçilen mesleğinde başarılı ve mesleğinin gerektirdiği ahlaki ilkelere sahip en genç, en yaşlı (kadın/erkek) esnaf ve sanatkarlara, çeşitli belge ile armağanlar

verilmekte, hem Ahiliğin merkezi kabul edilen Kırşehir’de, hem de tüm Türkiye’de, esnaf ve sanatkârların tarihinde önemli bir yer tutan Ahilik, gerek özü, gerekse kurumları ile günümüzde hâlen yaşatılmaktadır.

Kaynakça

- Andaç, F. (1993). Osmanlı Döneminde Ahilik Teşkilatı. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1993/11, 1-14.
- Aksoy, A. (2018). On Üçüncü ve On Dördüncü Yüzyılda Anadolu’da Ahi Teşkilatı, Etkisi ve Siyaseti. Medeniyet ve Toplum Dergisi, 2/1, 19-35.
- Bayram, M. (1991). Ahi Evran ve Ahi Teşkilatı’nın Kuruluşu. Konya: Damla Matbaacılık.
- Ekinci, Y. (2008). Ahilik. Ankara: Özgün Matbaacılık.
- Güllülü, S. (1992). Ahi Birlikleri. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Komisyon (2020). Ahilik Ansiklopedisi. Ankara: Ticaret Bakanlığı Yayınları.
- Komisyon (2016). Meslek Ahlakı ve Ahilik. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Komisyon (2013). Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.

AHİLİK TEŞKİLATININ İŞLEVLERİ

■ Mustafa GÜÇLÜ | Anadolu-Sen Konfederasyonu Genel Başkanı

Ahiliğin başlangıçta esnaf teşkilatı olmasının yanı sıra, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması'nda askeri ve yerleşim birimlerinin yönetimiyle ilgili idari işlevleri de olmuştur. Ancak, Anadolu'da yerleşik düzene geçilip, Osmanlı'nın askeri bakımdan güçlenip, yönetimi belirli esaslara bağlamsından sonra ahilik esas işlevleri olan sosyal ve ekonomik işlevlerine kavuşmuştur.

Ahiliğin işlevlerinin temel felsefesi, helalinden kazanma, yoksula, kimsesize yardımcı olma, karşılıklı yardımlaşma gibi dinsel temellere dayanmaktadır. Ne var ki, Ahiliğin dinsel temellere dayalı felsefesine, zamanla toplumsal hayattaki gelişmeler doğrultusunda, uygulamada zihni yaklaşımların ürünü olarak orta sandıkları gibi sosyal güvenlik önlemleri, ürüne standardizasyon getirilmesiyle Toplam Kalite Yönetimi ve kooperatifleşme modern ekonomik yaklaşımları çağrıştıran bazı düzenlemeler ilave edilmiştir. Bu çerçevede doğrultusunda ahiliğin işlevlerini şöyle sıralayabiliriz;

1- Ahilik teşkilatı en başta gelen işlevi eğitim olmuştur. Bu kapsamda mensuplarını her yerde

eğitmeyi hedeflemiştir. Ahilikte eğitim birbirini tamamlar iki düzeydedir;

-İşyerlerinde çırakların yetiştirilmesine yönelik mesleki eğitim,

- Zaviyelerde tüm ahilere verilen ahlak eğitimi.

Çırakların yetiştirilmesine yönelik mesleki eğitim, işyerinde uygulamalı olarak yapılan, günümüzdeki "işbaşında eğitim" anlayışını çağrıştıracak şekilde ustalar ve kalfalar tarafından verilen eğitimidir. İşyerinde mesleğin incelikleri, çıraklara kademeli olarak kolaydan zora doğru Öğretilmiştir.

Çıraklık eğitiminin süresi ise, mesleklerin özelliklerine göre genel olarak 5 İla 7 yıl arasında değişir. Bu süre dolduktan sonra çırak, mesleğin yetkilileri huzurunda uygulamalı sınava tabi tutulur; yeterli beceriyi gösterenler kalfalığa yükseltilir. Kalfalık eğitimi 3 yıldır; kalfa da, sınavı başarırsa şed kuşanarak ustalığa terfi ettirilir.

Ahilikteki mesleki eğitim, işyeri dışındaki meslek merkezlerinde de verilmiş, üretimde çağın ihtiyaçlarına göre yapılabilecek değişiklikler, başka bölgelerde geliştirilen yeni üretim tekniklerinin takibi

hakkında üyelere bilgi verme, verimlilik ve kalite üzerine yoğunlaştırılmıştır. Katılımcı bir yaklaşımla, zaviyelerde akşamları usta-çırak-kalfa ve yöneticilerin hazır bulunmasıyla üretim, pazarlama ve çalışma ilişkilerinde karşılaşılan sorunlar müzakere edilerek fikir alışverişinde bulunulmuş; dolayısıyla günümüzdeki "hayat boyu eğitim" anlayışına ahilikte daha o yıllarda rastlanılmış; her işyeri bir "okul", her usta bir "öğretmen" işlevi üstlenmiştir.

Ahilik kurumunun verdiği ikinci eğitim, her meslek grubunun, kendi erbaplarına akşamları zaviyelerde verdiği ahlaki eğitimidir. Bu eğitim, ağırlıklı olarak tasavvuf eğitimine, İslam ahlakına yönelik olmuş; bu bağlamda, ahilere ahiliğin manevi temelini oluşturan fütüvvet ilkeleri öğretilmiştir. Her insanın bir işi, bir mesleği olması gerektiği ilkesini benimseyen; işsizliğe, aylaklığa kötü gözle bakan ahilik, helal yoldan kazanmayı, eline, beline ve diline sahip çıkmayı esas alan bir ahlaki eğitimle üyelerinin yetiştirilmesini sağlamış; kusursuz mal üretmeye özen gösteren, müşteriyi aldatmayan bir "iş ahlakı" oluşturmuştur.

Bir bedestenin(iş hanının) şu kitabesi davranış kalıplarının her yerde nasıl ahilere kazandırılmaya çalışıldığının bir delilidir.

"Sevgi göster herkese ha!

Selamdan kaçınma sakın, insanları ayırma ha!

Herkese adil ver hakkın, niyetin iyi olsun ha!

Her şeyin gerçeğini söyle, hayırdan ayrılma ha!

Eser kalsın sen gidersen, iyi belle unutma ha!

Önce hizmet sonra sensin."

Ahilikle meslekî ahlak ve görgü kurallarının temel ilkelerini oluşturan ilkeler kısaca şu şekilde sıralanabilir:

- İyi huylu ve güzel ahlaklı olmak,
- İşinde ve hayatında, kin, hasetlik ve gıybetten kaçınmak,

- Ahdinde, sözünde ve sevgisinde vefalı olmak,
- Gözü, gönlü ve kalbi tok olmak, cömertlik, ikram ve kerem sahibi olmak,
- Küçüklere sevgi, büyüklere karşı edepli ve saygılı olmak,
- Alçakgönüllü olmak, büyüklük ve gururdan kaçınmak, gücü varken af etmek,
- Ayıp ve kusurlarını örtmek, gizlemek ve affetmek, hataları yüze vurmamak,
- Dost ve arkadaşlara tatlı sözlü, samimi, güler yüzlü ve güvenilir olmak,
- Gelmeyene gitmek, dost ve akrabayı ziyaret etmek,
- Herkese iyilik yapmak, iyiliklerini istemek,
- Yapılan iyilik ve yardımı başa kakmamak,
- Hakka, hukuka ve hakkaniyete riayet etmek,
- İnsanların işlerini içten, gönülden ve güler yüzle yapmak,
- Daima iyi komşulukta bulunmak, komşunun eza ve cahilliğine sabretmek,
- Yaratandan dolayı yaratıkları hoş görmek,
- Hata ve kusurları daima kendi nefsinde aramak, kimseyi azarlamamak,
- İyilerle dost olup, kötülerden uzak durmak, Fakirlerle dostluktan, oturup kalkmaktan şeref duymak,
- Zenginlere, zenginliğinden dolayı itibardan kaçınmak, kimseye yaltaklanmamak,
- Allah için sevmek, Allah için nefret etmek,
- Hak için hakkı söylemek ve hakkı söylemekten korkmamak,
- Maiyetinde ve hizmetindekileri korumak ve gözetmek,
- Açıkta ve gizlide Allah'ın emir ve yasaklarına uymak,
- Kötü söz ve hareketlerden kaçınmak,
- İç, dış, özü, sözü bir olmak,
- Hakkı korumak, hakka riayetle haksızlığı önlemek,
- Kötülük ve kendini bilmezliğe karşı iyilikle karşılık vermek,
- Belâ ve musibetlere sabır ve tahammüllü olmak,
- Müslümanlara lütfkâr ve hoş sözlü olmak,

- Düşmana düşmanın silahı ile mukabelede bulunmak,

- İnanç ve ibadetlerinde ihlâslı olmak,

- Fani dünyaya ait şeylerle öğünmemek böbürlenmemek,

- Yapılan iyilik ve hayırda hakkın hoşnutluğundan başka bir şey gözetmemek,

- Âlimlerle dost olup dostlara danışmak, her zaman her yerde yalnız Allah'a güvenmek,

- Örf, âdet ve törelere uymak,

- Sır tutmak, sırrı açığa vurmamak,

- Aza kanaat, çoğa şükür ederek dağıtmak,

- Feragat ve fedakârlığı daima kendi nefsinden yapmak. Ahînin mesleki ahlakının dayandığı prensipler ise şu şekilde sıralanabilir:

- Müşteriyi aldatmamak, malı överek yalan söylememek, hileli ölçüp tartmamak,

- İhtikâr (karaborsacılık) yapmamak,

- Müşteriyi kızdırmamak, alışverişte iyi muamelede bulunmak,

- Çalışanın sorumluluğunu bilmesi, işinde dikkatli olması, işi savsaklamaması.

Ahilik teşkilatı, amacı doğrultusunda mensuplarını eğitmiş ve onları toplum içinde meslek sahibi, itibarlı ve etkili şahsiyetler haline dönüştürmüştür.

2-Ahilik teşkilatının önemli işlevlerinden birisi mensuplarının ve toplumun tüm katmanları arasında dayanışma ve yardımlaşmayı sağlayan sosyal işlevdir. Bu işlev o kadar ileri boyuttadır ki, toplumun bütünlüğü için gerekli olan “biz” duygusunun gelişimini sağlar buradan hareketle Ahiliğin ahlaki prensipleri ferdiyetçi değil, ferdin toplum içinde varlığını ve şahsiyetini koruyabileceği şekilde bütüncüdür. Bu kapsamda Ahilik teşkilatının en önemli işlevlerinden biri de Sosyal Güvenlik işlevidir. Ahilikte her sınıfın bir yardım sandığı vardı. Buna “orta sandığı”, “esnaf kesesi” gibi isimler verilirdi. Esnaf sandığında altı kese bulunurdu. Bunlardan birincisi, esnaf vakfına ait her türlü yazışma evrakının içinde bulunduğu “atlas kese”; ikincisi, vakıf akarlarının senetlerinin ve tapu senetlerinin saklandığı “yeşil kese”; üçüncüsü, vakıf paralarının konulduğu ve saklandığı “örme kese”; dördüncüsü, borç senetlerinin saklandığı “kırmızı kese”; beşincisi,

gider senetleri ile onaylanmış yıl hesaplarının saklandığı “ak kese”; altıncısı, tahsili imkânsız senetlerin saklandığı “kara kese”. Bu keselerin renklerinin seçimin de tesadüfî olmadığı ve bir anlam ifade ettiğini anlıyoruz. Mesela yapılan harcamaların belgeleriyle izlendiği kesenin rengi beyazdır. Bu rengin seçilmesi kişinin yaptığı işin hesabını verebilir olması ve yüzünün ak olmasıdır. Tahsili imkânsız senetlerin saklandığı kesenin rengi ise siyahtır. Bu da başarısızlığı mutsuzluğu baht karalığını simgelemektedir. Borçların takip edildiği kesenin rengi ise kırmızıdır. Kırmızı dikkat çekici ve uyarıcıdır. **Orta Sandığın Gelirleri**; her esnaf yaptığı satış miktarına göre sandığa katkıda bulunurdu. Bu miktar satışların belirlenen bir yüzdesi şeklindeydi. Bundan başka yamaklıktan çıraklığa, çıraklıktan kalfalığa ve kalfalıktan ustalığa yükselişte ödenen bir tür terfi harcıyla örgüte ait mülklerin gelirleri ve çeşitli bağışlardan oluşurdu. **Orta Sandığın Giderleri**; Bu sandıkta toplanan paralarla örgüt için gerekli harcamalar yapıldı. Örgütün mülklerinin tamir masrafları çeşitli vergiler, görevlilerin maaşları, toplantıların giderleri, fakirlere yapılan yardımlardan oluşurdu. Bu sandıklar sayesinde esnaf geleceğini güven içinde görürdü. Şüphesiz böyle bir güven duygusu insanları örgüte bağlamakta ve gelecek korkusu olmaksızın çalışmalarını daha verimli kılmaktaydı. Esnafın ihtiyacı olan hammadde örgüt tarafından satın alınarak üyelere dağıtılırdı. Bu şekilde karaborsa ve farklı fiyat oluşumlarının önüne geçilmiş olurdu. Satın alınan malın bedeli orta sandığından ödendikten sonra taksim edilir ve sonra karşılığı esnaftan toplanırdı. Bu dağıtım, ustaların meslek kademine göre yapıldı. Kıdemli ustalara daha çok hammadde verilirdi. Ancak bu ayrıntıda aşırıya kaçılmazdı. Mesela otuz yıllık ustalara iki pay, onbeş yıllık ustalara bir pay verilirdi.

3-Ahilik teşkilatının bir diğer fonksiyonu siyasidir. Ahilik müessesesi ilk oluşumunda siyasi fonksiyonlara da sahipti. Ahiliğin, o devirde siyasi bir rol oynaması tabii bir durumdur. Çünkü o devirde, sultanlar ve beyler güçlerini muhafaza ve itibarlarını devam ettirebilmelerinin yolunun tarikat pirleri güçlerinden istifade cihetine gitmekte idiler. Nitekim Ahi Evren de Anadolu'ya gelişinde sultanın iltifatına mazhar

olmuştu. Halksız yönetim olamayacağına göre yöneticilerin bu teşkilatlarla işbirliği halinde olması gerekiyordu. Bu anlayış sivil toplum örgütlerine siyasi işlev kazandırmıştır. Zaten Osmanlı Devletinin kuruluşundaki rolleri de Ahilerin siyasi güç ve işlevi sahip oluşlarının başka bir delilidir. Netice olarak Ahiliğin siyasi fonksiyonu devrin şartlarına göre artmış veya azalmıştır. Merkezi idare kuvvetli olduğu zamanlarda Ahiliğin siyasi görevi zayıflamış, bunun zıddı durumlarda, yani merkezi idarenin zayıfladığı anlarda ise Ahiliğin siyasi fonksiyonu artmıştır.

4-Ahilik teşkilatının bir diğer işlevi askerdir. Ahiler cihat ülküsüne sahip oluşları sebebiyle askeri özelliklere de sahipti. Onlar devlet fetihle meşgul olurken içeride emniyet ve asayiş sağlıyorlardı. Bu nedenle bu işlev esasında siyasi işlev ile yakından ilgilidir. Şöyle ki; devletin yükünü hafifletmek ve bulundukları yerlerde emniyet ve asayiş temin etmek amacıyla askeri alana ilgi duydukları söylenebilir. Ahilik müessesinin askeri fonksiyonu, Osmanlı Beyliği'nin devletleşmeden ve müesseseleşmeden önceki devrine rastlar. Ahilerin oluşturdukları birlikler nizami bir ordu kuvveti olmayıp mahalli muhafaza kuvvetidir. Ahiler, başlarında reisleri olduğu halde dâhili karışıklıkları ve uçlardaki ayaklanmalara karşı bölükler oluşturmuşlardı. Ahilerin askeri bir fonksiyon icra ettiklerini; Anadolu Selçuklu döneminde saltanat kavgalarında taraf olmaları, Moğol idaresi ve onları benimseyenlerle savaşmaları ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda faal rol oynamaları da ortaya koymaktadır.

5-Ahilik teşkilatının bir diğer işleve de Anadolu'nun İslamlaşması ve Türkleşmesine yönelik yaptığı faaliyetlerdir. Ahilik teşkilatının bu işlevi sayesinde toplum katmanları arasında ahlaki değerlerin yaygınlaşmasının öncüsü olmuştur. Bu kapsamda maddi ve manevi yapısıyla, gerçek bir Müslüman-Türk unsuru oldukları bilinen bu teşkilat mensuplarının Anadolu içindeki kültür ve medeniyetin oluşmasına büyük katkıda bulundukları gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bilgi, sevgi, karşılıklı dayanışma, sosyal yardımlaşma, yiğitlik, kahramanlık gibi insanlar için gerekli güzel vasıtaları kendilerinde toplamayı başaran Ahiler Anadolu'nun

Türkleşme ve İslamlaşmasında da başrolü oynamışlardır denilebilir.

6-Ahilik teşkilatının en önemli işlevlerinden biriside şüphesiz ki kültür aktarımıdır. Toplumların devamlılığını kültür birliği sağlar. Ahilik teşkilatı kültürel değerleri nesilden nesile aktararak toplumun devamlılığına katkı sağlamıştır. Bu işlev aynı zamanda Ahilerin toplum katmanlarının tamamında kabul edilebilir kültüre sahip aydın ve itibarlı şahsiyetler olarak görülmelerine imkân sağladığı söylenebilir.

Kendinden önce başkalarını düşünen kardeşlik-cömertlik-dayanışma gibi davranışları yansıtan bu örgütlenme modeli, güzel ahlak ve dayanışmayı yeni bir sermayeye dönüştürmüştür. Kapitalist sistemden farklı olarak ahilikte ürünün miktar ve kalitesini artırmanın rekabetten başka yollar da vardır. Tembellik ve cahilliği yenen, yoksulluk ve sömürüyü gideren ahilik iktisadi yapıları rasyonel şekilde işleterek ahlak ve fazileti, kapitalist üretim biçimlerinin idrak edemeyeceği ve Marksist düşüncenin günümüz şartlarında anlayamayacağı bir biçimde sosyal sermayeye bir güç kaynağı yapabilmıştır. Sadece kendine değil, toplum için üretme ve adalet üzere paylaşma."Osmanlı üretim biçimi" denilebilecek bu üretim şeklinin örneğini ahilikte görüyoruz.

Ahiliğin bu zihniyeti ve örgütlenme biçimi imparatorluğun geniş ve çok boyutluluğuna rağmen her yerde fiyat birliğini sağlayıp, arz ve talebi dengeleyebiliyordu. Bu tarihlerde bunu izlemiş olan bir yabancı sefirin tespitleri şöyledir; "İmparatorluğun en ücra köşeleriyle en işlek merkezi arasında fiyat farkının pek az olduğu, kar hadlerinin sabit rakamlara yaklaştığı, maddelerin saflığının bozulmadığı, söylenen özelliğe mutlaka uyulduğu her türlü fazileti içinde taşıyan bir esnaf ahlakının yaşandığı, mal alırken kusurlarının söylendiği, komşusu siftah etmemişken ikinci kez mal satmanın doğru olmadığını müşteriye anlatan insanların yaşadığı, hile ve hırsızlığın hemen hiç duyulmadığı, duyulduğunda ise bir daha yapılmasına imkan bırakılmadığı bir dönem." Batı'nın kapitalist toplumları Soylular ve Burjuvaları, veya doğu

toplumları bürokrat ve teokratları öne çıkarıp egemen sınıf yaparken ahilik, esnaf ve sanatkarları sosyal hiyerarşide saygın bir yere çıkarmıştır.

7- Ahilik teşkilatının en temel işlevi iktisadi alanda gerçekleşmiştir. İş hayatı disiplini ve ahlak, üretimde standardizasyon, işçi-işveren ilişkileri, usta-çırak ilişkisi, gelir dağılımını dengeleyici sosyal güvenlik sistemi, esnaf halk ilişkileri, ehliyet ile işgücü sirkülasyonunun sağlıklı işleyişi, şehirleşme ve sanayi siteleri, sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, insan kaynakları yönetimi, lüks-israf ve aşırı tüketimin frenlenmesi, üretim-yatırım ve girişim sermayesi akışı gibi iktisadi konularda faaliyetler yaparak sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel hayatın düzenli olarak işleyişine katkı sunmuştur.

Kaynaklar

- Adnan Mahiroğulları, Ahilik Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik İşlevleri, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 54, Yıl 2008
- Veysi Erken, Ahilik, Seba Yayınları, 1. Basım, Nisan 1998
- Alexandre Bennigsen, Sûfi ve Komiser Rusya'da İslâm Tarikatları, trc. Osman Türer (Ankara: Akçağ Yayınları, Ank. 1988)
- Kemal Eraslan, "Ahmed-i Yesevi", Erdem Dergisi, 7/21 (1995): 808
- M. Askeri Küçükkaya, Yeseviyye Tarikatı'nın Temel İlkeleri, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi ISSN 1303-2054 | e-ISSN 2564-7741 Yıl: 23, Sayı: 40, Temmuz - Aralık 2018
- Mehmet Şeker, Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5.Baskı, Ankara 1999
- Mikail Bayram, Ahi Evren ve Ahilik Teşkilatı'nın Kuruluşu, Damga Matbaacılık, Konya 1991
- İhsan Cora, Örgütlerin Yönetimi Açısından Ahilik Örgütüne Genel Bir Bakış, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 9, Sayı 16, Yıl 2017
- Yusuf Ekinci, Ahilik, Özgün Matbaacılık, Genişletilmiş 10. Baskı, Ankara 2008
- Yusuf Ekinci, Makaleler, Milli Eğitim Bakanlığım Yayınları, 1.Baskı, İstanbul 1992
- Hüseyin Arslan, Ahilik Teşkilatının Sosyo-İktisadi Yapısı ve Örnek Değerleri, Akademik Bakış Dergisi, Sayı 49, Mayıs-Haziran 2015
- Mikail Bayram, Ahi Evren Tasavvufi Düşüncenin Esasları, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006
- Neşet Çağatay, Bir Türk Kurumu Olarak Ahilik, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1. Baskı, Ankara 1997
- B. Hamitoğulları, İktisadi Kalkınmamızda Ahiliğin Anlam ve Önemi, Ahilik ve Etnaf, İstanbul Etnaf ve Sanatkarlar Dernekleri Yayını, İstanbul 1986
- B. Hamitoğulları, Ahiliğin Çağdaş Türkiye Bakımından Önemi ve Değerlendirmesi, Türk Kültürü ve Ahilik XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri, Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul 1986
- H. Doğan, Ahilik ve Örtülü Bilgi, Ekin Kitap Evi, Bursa 2006
- M. Demirci, Ahilikte Fütüvvet Ahlakı, 1.Uluslararası Ahilik Kültür Sempozyumu, Bildiriler, Kültür Bakanlığı, Ankara 1996
- Bayram Mikail: Ahi Evran Kimdir? Türk Kültür Dergisi, Ankara 1978
- Erken Veysi: Ahilik Teşkilatında Yönetim ve Eğitim, Ankara 1995
- Gönüllü Sebahattin: Ahi Birlikleri, İstanbul 1997
- Çağatay Neşet: Ahlakla Sanatın Bütünleştiği Ahilik Nedir? TESK Yayınları, NO 40, Ankara Tarihsiz
- İbn-i Batuta: İbn-i Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler, (Ç. Parmaksızoğlu), İstanbul 1993
- Lütfü Şehsuvaroğlu: Anadolu'da Ahilik Ruhu ve Gerçek Sivil Toplum, Hür Gelecek Gazetesi, Sayı 78 Tem. 2003
- Mehmet Saffet Sarıkaya, Fütüvvetnamelere Göre Dini İnanç Motifleri, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2002
- Mustafa Köksal, Ahilik, Melis Matbaacılık, 2. Baskı, Ankara 2005
- Ali Mazak, (26.11.2014). Ahilikte Moral Değerler. www.ahilik.net http://www.ahilik.net/index.php?view=article&id=63%3Aahilik-makale4&option=com_content&Itemid=41

GÜNÜMÜZDE UYGULANAN DEĞERLER EĞİTİMİNE ÂHİLİK BAĞLAMINDA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

■ Abdullah İNAN | Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı

Öz

Âhilik, XIII. yüzyıldan başlayarak XVII. Yüzyıla kadar Anadolu'da sosyal ve ekonomik hayatın düzenlenmesinde, askeri ve siyasi konularda, mesleki ve genel eğitimde özellikle değerler eğitiminde başarılı olmuş, tarihimizde önemli izler bırakmış, etkileriyle günümüze kadar gelmiş, geçmişten bugüne uzanan bir kurumdur. Uyguladığı eğitim anlayışı, yaş ve mekân gibi sınırlamalara takılmadan toplumun tüm kesimlerine ulaşarak eğitimi hayat boyu devam eden bir süreç olarak görmesi, mesleki ve genel eğitimi birlikte vermesi, insana değer verip sistemi insan üzerine kurması, milli, manevi, ahlaki değerleri belirli bir zümreye has kılmayıp topluma yayması yani değerler eğitimindeki başarısıyla tarihimizde unutulmaz bir iz bırakmıştır.

Modern hayatın değerleri yozlaştırdığı, insanları bencilleştirdiği, çalışmanın, emeğin ve alın terinin karşılık bulmadığı, çalışanların sömürüldüğü, kapitalist zihniyetin hayatın her alanını kuşattığı, her şeyin maddeyle ölçülüp parayla değerlendirildiği, yakın zamana kadar toplumda hoş görülme- yen birçok davranışın normalleştiği günümüzde; Âhilik ve vurguladığı değerler bizim için çok önemlidir.

Başta değerler eğitimi olmak üzere faydalanabileceğimiz pek çok uygulaması vardır.

Milli ve manevi değerlerimizi gençlerimize ulaştırmakta çok büyük sorunlar yaşamaktayız. Yaklaşık on yıldır okullarımızda uygulamaya çalıştığımız “değerler eğitimi” projesine rağmen hala istenen seviyelere gelemediğimizi görmemiz gerekmektedir. Oysa günümüzde ortaya çıkan sosyal ve bireysel sorunların çözümünde, birlik, beraberlik ve toplumsal huzurun sağlanmasında çok önemli olan bu eğitim sürecinin başarılı olması pek çok sorunumuzu çözebilecektir. Bu manada Âhilik çerçevesinde hazırladığımız çalışmamızı söz konusu sorunlar ve çözüm önerilerine dair bir müzakere olarak sunmak istemekteyiz. Âhilik ve tarihsel süreci ile konumuzu netleştirmeye çalışalım.

1. Âhilik

1.1. Tarihi Geçmişi

13. Yüzyılda Anadolu'nun siyasi ve toplumsal olarak çok karışık olduğu bir dönemde ortaya çıkan Ahilik, temelini Kur'an ve Sünnetten alan, ahlaklı

bireyler yetiştirmeyi amaçlayan, kültürel, askeri ve iktisadi yönleri olan, uygulamada başarısı kanıtlanmış, toplumda benimsenmiş ve başarıyı en üst seviyede Osmanlı döneminde yakalamış toplumsal bir kurumdur.¹ Yaptığı çalışmalarla Anadolu'nun İslamlaşmasında, Türk kültür ve medeniyetinin Anadolu'da kökleşmesinde, gelenek ve törelerin yerleşmesinde, Türk sanatının yaygınlaşmasında etkili olmuştur.²

Âhi kelimesinin kökeni hakkında iki görüş vardır. Birinci görüşe göre Arapça'da kardeşim anlamına gelen "ahi" kelimesinden, diğer görüşe göre ise eski Türkçe metinlerde geçen ve cömert, eli açık, yiğit, nezih, âlicenap gibi anlamlara gelen "akı" kelimesinden türemiştir.³ Netice itibarıyla, kelimenin kökeni ister Arapça ister Türkçe olsun aslında anlam olarak her ikisini de içerir. Cömertlik, yiğitlik ve kardeşlik her iki kullanımda da mevcuttur.⁴

Genel kabullere göre Âhiliğin kurucusu Âhi Evran olarak kabul edilir. Asıl adı Nasirud-din Ebu'l-Hakayık Mahmud bin El-Hoyi'dir. 1171'de Hoy şehrinde doğan Âhi Evran, Şam, Bağdat ve Mekke'yi dolaşmıştır. Fahreddin Razi'den ders almış ve hac esnasında Evhaüddin Kirmani ile tanışıp ona intisab etmiştir. 1205 yılında hocası Evhaüddin Kirmani ve Muhyiddin İbn Arabi ile birlikte Anadolu'ya gelmiş Kayseri'ye yerleşmiş ve Alaeddin

Keykubat zamanında Konya'da kalmıştır.⁵ Âhi Evran fütüvvet teşkilatı liderlerinden olan Evhaüddin Kirmani'nin fikirleriyle olgunlaşmış ve ona damat olmuştur.⁶ Evhaüddin Kirmani'den çok etkilenen Âhi Evran O'na bağlılığını ömrünün sonuna kadar sürdürmüştür.⁷ Bir dönem ilim ve sanat dünyasının merkezi olan Bağdat'ta bulunması Âhi Evran'ın çok yönlü bir ilim ve fikir adamı olmasında etkili olmuştur. Tefsir, Hadis, Tasavvuf, Kelam, Fıkıh Felsefe ve Tıp alanında eserler vermiştir.⁸

Âhi Evran 1205 yılında Hocası Evhaüddin Kirmani ile birlikte Kayseri'ye gelip yerleştikten sonra burada teşkilatını kurmuştur.⁹ Kurduğu teşkilata "Âhi" adını vererek onun bir kardeşlik teşkilatı olduğunu göstermiştir. Bu teşkilatın özünde her işte Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak, inancını yaşamak, hayatta ve sanatta ahlakı kendine rehber edinmek vardır.¹⁰ Aslında onun en önemli amacı Anadolu Türk halkının ekonomik seviyesini yükseltmek, insanların kimseye el açmadan bir meslek sahibi olarak hayatlarını sürdürmelerini sağlamaktır.¹¹

Âhi Evran, 1261 yılında Kırşehir'de çıkan bir Türkmen isyanında hayatını kaybetmiştir.¹² Bugün

¹ Mahmut Maska-Mehmet Karagül, "Barış ve Refahın Tesirinde Ahilik Kültürü ve Sosyal Sermayenin Rolü", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7/2, (2017), 3.

² Yakup Karasoy, "Âhi Kelimesi ve Türk Kültüründe Âhilik", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, (2003), 14.

³ Hüseyin Öztürk, *Âhilik Kültürü ve Meslek Ahlakı*, (Ankara: Nobel Yayınları, 2019), 16.

⁴ Ayhan Karakaş, "Çok Yönlü Bir Sivil Toplum Örgütü: Âhilik", *Uluslar Arası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1, (2017), 2.

⁵ Kadir Ceylan, "Âhiliğin Ortaya Çıkışı Meselesine Dair", *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 3/5, (2018), 138.

⁶ Yakup Karasoy, "Âhi Kelimesi ve Türk Kültüründe Âhilik", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, (2003), 14.

⁷ Mikail Bayram, Şeyh Evhaüddin Hamid El-Kirmani ve Evhadiyye Hareketi, (Konya: Çizgi Yayınevi, 2019), 92.

⁸ Mikail Bayram, Âhi Evren Hâce Nasirü'd-Din Mahmud ve Âhi teşkilatının Kuruluşu, (Konya: Çizgi Yayınevi, 2018), 95.

⁹ Mikail Bayram, a.g.e., 96.

¹⁰ Yaşar Çalışkan, *Âhilik Kitabı*, (İstanbul: Büyüyen Ay, 2020), 79.

¹¹ Ayhan Karakaş, "Çok Yönlü Bir Sivil Toplum Örgütü: Âhilik", *Uluslar Arası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1, (2017), 5.

¹² Mikail Bayram, *Sosyal ve Siyasal Boyutlarıyla Âhi Evren-Mevlana Mücadelesi*, (Konya: Çizgi Yayınevi, 2020), 61.

Kırşehir’de Âhi Evran camii’nin bitişiğindeki türbesinde medfundur.

Âhilik yüzyıllar öncesinden bugüne ışık tutan bir sivil toplum kuruluşudur. Günümüzde çok daha fazla ihtiyaç duyduğumuz birlik beraberlik, yardımlaşma, sevgi, saygı, güven gibi değerlerimizin toplumda yaygınlaşması ve devamını sağlamıştır.¹³ En son gelip yerleştiği ve yurt edindiği Anadolu’da bir taraftan tekke ve zaviyeler aracılığıyla topluma İslam’ın inanç ve ibadetlerini öğretirken diğer taraftan işyerlerinde usta-kalfa-çırak ilişkilerini ve ekonomik hayatı düzenleyen meslek kurallarını öğretmiştir.¹⁴ Çatışmacılık yerine uzlaşmacı bir sosyal ve ekonomik ilişkilerin kurulmasına öncülük etmiş ve bu özelliğiyle toplumsal huzura katkı sağlamıştır.¹⁵ Zengin-fakir, üretici-tüketici, emek-sermaye, halk-devlet arasında iyi ilişkiler kurarak toplumda sosyal adaletin gerçekleşmesini hedefleyen Âhilerin¹⁶ oluşturduğu sistem esnaf arasında sevgi ve saygıya dayalı bir ilişki meydana getirip toplumun da esnafa olan güvenini artırmıştır.¹⁷

Gönüllülük esasına dayanan, devlet desteği ve müdahalesi olmayan bir örgütlenme modeli olan Âhilik,¹⁸ bir meslek kuruluşu gibi görünse de mesleki ahlak ve kurallar yanında inanç ve ibadette ilgili

kurallara da dikkat eden güçlü bir ahlak anlayışına sahip örgütlenmedir.¹⁹ Sadece esnaf ve sanatkârlardan oluşan bir birlik değildir. Çeşitli meslek gruplarına mensup insanlar dışında bilim insanları hatta hükümdarlar bile Âhilik teşkilatına üye olmuşlardır.²⁰ Bu manada Âhilik teşkilatının toplumun diğer kesimlerince de benimsenmiş bir kurum olduğunu ifade edebiliriz.

Kendi değerleri ve bunları topluma ulaştırabilmesi sayesinde Selçuklular ve Osmanlılar döneminde önemli dinamiklerden biri olan Âhilik, iktisadi ve sosyal hayata yön vermiş, askeri faaliyetleri sayesinde iç ve dış düşmana karşı direnci artırmıştır.²¹

Âhilik, Osmanlı’nın son dönemlerinde Lonca teşkilatı olarak devam etmiştir.²² Zamanla ticaret yollarının değişmesi, ekonomik alandaki gelişmeler ve devletin iktisadi tercihlerindeki değişimler Âhilerin çözülmesinde etkili olmuştur.²³ Kendisini ayakta tutan değerlerden de uzaklaşmaya başlamasıyla etkisini yitirmiştir.²⁴

Anadolu’da doğup gelişen ve öncelikle daha çok esnaf arasında yaygınlaşan daha sonra toplumun tüm kesimlerince benimsenen Âhilik, Orta Asya’dan Anadolu’ya, Balkanlara, Orta Doğu ve Kafkaslara kadar yayılmış bir sivil toplum kuruluşu olarak 13-20.

¹³ Yusuf Ekinci, Âhi Evran’ın İnsan Yetiştirme Modeli Âhilik, (İstanbul: Mihrabad Yayınları, 2016), 13.

¹⁴ Mehmet Şirin Ayış, “Anadolu’nun İslamlaşmasında Âhi Evren ve Âhiliğin Rol Modelliği”, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, (2019), 91.

¹⁵ Yusuf Ekinci, Âhi Evran’ın İnsan Yetiştirme Modeli Âhilik, (İstanbul: Mihrabad Yayınları, 2016), 246.

¹⁶ Ali Erbaşı, İktisadi ve İdari Yönleriyle Ahilik, (Ankara: Nobel Yayınları, 2020), 7.

¹⁷ Fahri Kayadibi, “Anadolu Selçukluları Döneminde Âhilik Teşkilatında Eğitim” *Sosyoloji Konferansları*, 26, (2000), 186.

¹⁸ Rüştü Yeşil, Mehmet Kart, “Müslüman Türk Medeniyeti İnşasında Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Âhilik” *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/3, (2019), 2477.

¹⁹ Mehmet Şirin Ayış, “Anadolu’nun İslamlaşmasında Âhi Evren ve Âhiliğin Rol Modelliği”, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, (2019), 104.

²⁰ Hüseyin Öztürk, Âhilik Kültürü ve Meslek Ahlakı, (Ankara: Nobel Yayınları, 2019), 89.

²¹ Ahmet Ünsür, “Ahlak Sistemi Değerleri Yönetim ve Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18/39, (2020), 320.

²² Yakup Karasoy, “Âhi Kelimesi ve Türk Kültüründe Ahilik”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, (2003), 16.

²³ Yusuf Ekinci, Âhi Evran’ın İnsan Yetiştirme Modeli Âhilik, (İstanbul: Mihrabad Yayınları, 2016), 164.

²⁴ Ahmet Ünsür, “Ahlak Sistemi Değerleri Yönetim ve Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18/39, (2020), 321.

Yüzyıllar arasında varlığını sürdürüp sonra yok olup gitmiş değildir. Bugün toplumumuzda yaşayan birçok örf, âdet ve gelenek onların izini taşımaktadır.²⁵

Günümüzde esnaf ve sanatkârlar arasında devam eden usta-kalfa-çırak ilişkisi Âhilikten kalma bir gelenektir.²⁶ Ayrıca, yaygın eğitim araçları olan ve halen yaşatılmaya çalışılan köy odaları, yâran odaları geleneği ve kıraathaneler de Âhilikten izler taşımaktadır.²⁷ Âhiliğin tarihsel sürecini kısaca ifade ettikten sonra bizi ilgilendiren kısmı olan eğitim anlayışını ele alarak devam edelim.

1. 2. Eğitim Anlayışı

Âhiliğin yıllarca varlığını devam ettirmesi, iktisadi ve sosyal hayata yön vermesi ve milli-manevi değerleri tüm toplum kesimlerine ulaştırabilmesinin sırrı eğitim yöntemleri ve eğitim alanındaki başarılarıdır.

Ahlaki ve mesleki açıdan bireyleri en güzel şekilde yetiştirmeyi amaçlayan Âhilik insan merkezli bir sistemdir. Bireyleri kendi ilke ve kurallarına uygun olarak yetiştirmek için eğitimi bir araç olarak kullanmıştır.²⁸ Bulunduğu konum itibarıyla Âhiliği bir eğitim kurumu olarak değerlendirebiliriz. Çünkü yaptığı çalışmalarla bireyleri dini, ahlaki ve

ekonomik yönden geliştirmek suretiyle Anadolu'da bu görevi yerine getirmiştir.²⁹

Âhiliğin üzerinde en fazla durduğu, en temel ilke “iyi insan” yetiştirmektir.³⁰ Bugün Müslüman toplumlarda taklit edilmeye çalışılan Batı medeniyeti maddeyi esas alır ve onu kutsar. Oysa Âhilik, insanı esas alır. İnsan-ı Kamil yetiştirme amacındadır.³¹ Bu sebeple Âhiliğe mensup bir insan toplumun değerlerine ve ahlak ilkelerine uygun hayat süren birey olarak yetiştirilmiştir.³² Bir bütün olarak ele alınan insanın her yönüyle ilgilenilmiş, eğitim aracılığıyla çok yönlü gelişimi sağlanmış ve bu süreç hayat boyu devam etmiştir.

Âhilik bazı yönleriyle dikkat çekici bir eğitim anlayışına sahiptir ve şu özelliklere içerir.

1. İnsan bireysel, sosyal, ahlaki, dini, mesleki açıdan bir bütün olarak ele alınmıştır.
2. İşbaşı eğitimiyle iş dışında verilen eğitim birbirini tamamlayıcı niteliktedir.
3. Eğitim hayat boyu devam eder.
4. Eğitim köylere varana kadar tüm toplumu kapsar.
5. Âhilik ilkelerini kabul eden herkese açıktır.

²⁵ Adil Şen, “Anadolu’da Bir Kardeşlik Tecrübesi Âhiliğin Kültür ve Medeniyetimizdeki Yeri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/1, (2012), 627.

²⁶ Yakup Karasoy, “Âhi Kelimesi ve Türk Kültüründe Âhilik”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, (2003), 16.

²⁷ Adil Şen, “Anadolu’da Bir Kardeşlik Tecrübesi Âhiliğin Kültür ve Medeniyetimizdeki Yeri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/1, (2012), 624.

²⁸ Ejder Okumuş vd., “Âhilik Kültürü ve Günümüze Yansımaları (Eskişehir Örneği)”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/8, (2018), 9.

²⁹ Aysel Aksoy, “13. ve 14. Yüzyılda Anadolu’da Âhilik Teşkilatı, Etkisi ve Siyaseti”, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 2/1, (2018), 23.

³⁰ Aysel Aksoy, a.g.m., 24.

³¹ Rüştü Yeşil vd., Âhilik ve Değer Eğitimi Modeli “ADEM”, (Konya: Çizgi Yayınevi, 2020), 35.

³² Mehmet Şirin Ayış, “Anadolu’nun İslamlaşmasında Âhi Evren ve Âhiliğin Rol Modelliği”, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, (2019), 104.

6. Dersler yetkili kişilerce ve ücretsiz olarak verilmiştir.³³

Bu anlayışla insan yetiştiren Âhilik, dürüst, namuslu, üreten, meslek ve sanatını en iyi şekilde yapabilecek bilgi ve becerilere sahip, gerektiğinde vatan savunmasına katılan, kültür ve sanatta yetkin bireyler yetiştirmeyi amaçlamıştır.³⁴ Bu sayede gençler hem meslek sahibi olmuş hem de mesleki bilgi ve ahlak sahibi olarak topluma faydalı birer birey olarak yetişmiştir.³⁵

Âhilik bahsettiğimiz eğitimleri belli bir plan dâhilinde sürdürmüştür. Bu bakımdan rastgele bir süreçten ziyade bilimsel alt yapısı olan bir kurumdan bahsedebiliriz.

Âhiliğin temel metinlerinin en önde geleni Fütüvvetnamelerdir. Meslek ve ahlak eğitiminde bu eserlerden oldukça istifade edilmiştir. Bu kitaplarda var olan genel ahlak kuralları ve görgü kuralları gibi pek çok prensip gençlere öğretilmiştir.³⁶ Âhilerin ahlak esasları ve geleneklerini anlatan fütüvvetnameler incelendiğinde Âhilik, mesleki yeterliliği tam olan esnaf yetiştirmenin yanında, esnafların ahlaken sağlam ve toplum içinde güvenilir insan olmalarına önem vermiş ve bu yönüyle Türk töresiyle İslam ahlakını birleştiren bir kurum olmuştur.³⁷

Fütüvvetnamelere göre insanın üç şeyi açık olmalı. Eli açık olmalı yani cömert, kapısı açık olmalı yani konuksever, sofrası açık olmalı yani açları doyurmalı. Üç şeyi kapalı olmalıdır. Gözü kapalı olmalı yani insanların ayıplarını görmemeli, dili bağlı olmalı yani kötü söz söylememeli, beli bağlı olmalı yani kimsenin namusuna, şerefine göz dikmemeli.³⁸ Âhiliğin daha önce denenmiş ve başarıya ulaşmış olan, günümüzde toplumsal olarak en büyük sorunlarımızın arasında yer alan bu uygulamaları değerler eğitimi planlamasında okullarımızda kullanabiliriz.

Âhilikte başlıca eğitim kurumları, esnafların iş yerleri, mahalle ve köylerdeki yâran odaları, medreseler ve zaviyelerdir.³⁹ Özellikle Anadolu topraklarında kurulan zaviyeler çok yönlü bir müessese olarak Âhilerin tüm topluma ulaşmasında önemli bir görevi yerine getirmiştir.⁴⁰ Günümüzde de sivil toplum kuruluşları aynı vazifeyi görecektir. Kendilerini güncelleyebilir. Maddi kazanım peşinden koşup amaçlarının dışına çıkmaktansa bu tür işlerle meşgul olsalar kuruluş amaçlarına daha uygun hareket etmiş olurlar.

Âhiler kendilerine bağlı olanların okur-yazar olmalarına büyük önem verirlerdi. Okuyup yazmayan bir Âhi düşünülemezdi. Bu konudaki ihtiyaç zaviyeler aracılığıyla giderilmiştir. Buna ilaveten zaviyelerde dini, edebi, ahlaki bilgiler, Kur'an, Türkçe, Arapça öğretilir ve kabiliyeti olanlara

³³ Rüştü Yeşil, Mehmet Kart, "Müslüman Türk Medeniyeti İnşasında Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Âhilik" *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/3, (2019), 2472.

³⁴ Hüseyin Öztürk, Âhilik Kültürü ve Meslek Ahlakı, (Ankara: Nobel Yayınları, 2019), 90.

³⁵ Mehmet Şirin Ayış, "Anadolu'nun İslamlaşmasında Âhi Evren ve Âhiliğin Rol Modelliği", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, (2019), 112.

³⁶ Mehmet Şirin Ayış, a.g.m., 106.

³⁷ Yusuf Ekinci, Âhi Evran'ın İnsan Yetiştirme Modeli Âhilik, (İstanbul: Mihrabad Yayınları, 2016), 49.

³⁸ Mehmet Arı, "Âhiliğin Siyasal Boyutları ve Günümüzde Yeniden Yorumlanması", *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/16, (2008), 40/41.

³⁹ Mehmet Kart, Değerler Eğitiminde Bir Model Olarak Âhilik, Âhi Evren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek lisans Tezi, (Kırşehir:2017), 57.

⁴⁰ Ejder Okumuş vd., "Âhilik Kültürü ve Günümüze Yansımaları (Eskişehir Örneği)", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/8, (2018), 10.

burada musiki ve güzel yazı da öğretilirdi.⁴¹ Ne güzel bir uygulama. Çok yönlü bir eğitim anlayışı varmış. Devletin hizmet götüremediği yerlere, ulaşamadığı insanlara gönüllü olarak hizmet ediliyormuş.

Zaviyelerde eğitim ömür boyu devam ederdi. Yaş sorun olmazdı. İlmi sahada etkin kişiler buralarda ders verirdi. Müderris, kadı, hatip, vaiz ve emir gibi kişilerin uğrak yeri idi. Zaviyelerde eğitim verenlere muallim âhi veya emir denirdi.⁴²

Âhilik, varlığını sürdürdüğü Selçuklu ve Osmanlı döneminde değerleri ön plana alarak sosyal ve iktisadi hayata yön veren bir teşkilattır. Bu yapıyı asırlarca ayakta tutan en önemli etken ise tavizsiz uyguladığı değerler eğitimidir.⁴³

Toplumsal değerleri gençlere yaparak ve yaşayarak kazandıran bir eğitim kurumu olarak da nitelendirebileceğimiz Âhilik⁴⁴ değerler eğitimiyle, insana kendisini tanımasının yollarını göstermeyi, insanın fitratını korumayı ve iyi insan yetiştirmeyi hedeflemiştir.⁴⁵

Bir değerler sistemi olan Âhiliğin sosyal ve kültürel cephesi daha çok ahlakla ilgilidir ve prensipleri bireysel olmaktan ziyade toplumsaldır. Cömert, şefkatli, merhametli olmak, herkese iyilik yapmak, herkesin iyiliğini istemek, kıskançlık ve

dedikodudan sakınmak gibi ahlak ilkeleri ve değerler daha çok toplumsal hayatı düzenleyicidir.⁴⁶

Âhilik insanı merkeze alan ve onun sahip olduğu değerlerle yüceleceğini kabul eden bir değerler eğitimi kurumudur.⁴⁷ Sadece mesleki eğitim üzerine kurulu bir teşkilat değildir. Âhilerin mesleklerini en güzel şekilde yapmalarının yanında toplumun değerlerini ve ahlak ilkelerini öğrenmeleri de önemlidir. Mesleki eğitim daha çok işyerlerinde verilirken değerler eğitimi zaviyelerde verilmiştir.⁴⁸ Ahlaki değerleri çalışma hayatından başlayarak toplumun tamamına yayıp etkin kılması sebebiyle değerler eğitiminde başarılı olmuştur.⁴⁹ Muhtemelen değerler eğitimi sadece esnaf teşkilatı arasında kalsaydı ve toplumun tüm kesimlerini kapsayıcı bir eğitim anlayışı olmasaydı bu kadar başarılı olamayacaktı.

Dünyada ilk kez ahlaki değerleri kurumsallaştırmayı başaran Âhilihtir.⁵⁰ Bireylerin çok iyi bir şekilde yetiştirilmesi ve hayata hazırlanması konusunda çok hassas davranmıştır.⁵¹ Zengin-fakir, üretici-tüketici, emek-sermaye, devlet-halk arasında sağlam ilişkiler kurarak ortaya çıkan sorunların çözümünde çatışan grupların uzlaşmasında ve

⁴¹ Anzavur Demir Polat, Gürsoy Akça, "Âhilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, (2004), 368.

⁴² Fahri Kayadibi, "Anadolu Selçukluları Döneminde Âhilik Teşkilatında Eğitim" *Sosyoloji Konferansları*, 26, (2000), 179.

⁴³ Ahmet Ünsür, "Ahlak Sistemi Değerleri Yönetim ve Eğitimi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18/39, (2020), 298.

⁴⁴ Mehmet Kart, Değerler Eğitiminde Bir Model Olarak Âhilik, Âhi Evren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek lisans Tezi, (Kırşehir:2017), 6.

⁴⁵ Mehmet Kart, a.g.e, 95.

⁴⁶ Yusuf Ekinci, Âhi Evran'ın İnsan Yetiştirme Modeli Âhilik, (İstanbul: Mihrabad Yayınları, 2016), 23.

⁴⁷ Ahmet Ünsür, "Ahlak Sistemi Değerleri Yönetim ve Eğitimi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18/39, (2020), 314.

⁴⁸ Mehmet Şirin Ayış, "Anadolu'nun İslamlaşmasında Âhi Evren ve Âhiliğin Rol Modelliği", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, (2019), 104.

⁴⁹ Ahmet Ünsür, "Ahlak Sistemi Değerleri Yönetim ve Eğitimi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18/39, (2020), 307.

⁵⁰ Mahmut Maska-Mehmet Karagül, "Barış ve Refahın Tesirinde Ahilik Kültürü ve Sosyal Sermayenin Rolü", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7/2, (2017), 3.

⁵¹ Rüştü Yeşil vd., Âhilik ve Değer Eğitimi Modeli "ADEM", (Konya: Çizgi Yayınevi, 2020), 152.

toplumun huzurunun sağlanmasında katkı sağlamış ve bunlara uygun değerler üretmiştir.⁵²

Âhi teşkilatı kuralları ve prensipleriyle gençlerin elinden tutmuş, onları kibir, bencillik, haset ve yalan gibi kötü ahlaki kusurlardan uzaklaştırıp özü sözü doğru, dürüst, vefalı, cömert, güler yüzlü, yardımsever bir kişi olarak yetiştirmiştir.⁵³

Âhilerin eğitim ortamları herkese açık ve ücretsizdir.⁵⁴ Bir âhi ancak gıybet, kibir, haset, kin, gammazlık, yalan söylemek, sözünde durmamak, kusur arama, hırsızlık ve haram yeme gibi bazı davranışlar sebebiyle Âhilikten düşürülür.⁵⁵ Yani toplumsal ahlaki kurallar ve değerlere aykırı davranan insanların kurumla ilişkisi kesilirdi.

2. Günümüz Değerler Eğitimi

Anlayışı

Değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin sahip olduğu kıymet olarak tanımlanabilir.⁵⁶ Değerler insan davranışlarını belirleyen ilkeler, davranışlarını yönlendiren kılavuzlardır. Aynı zamanda bir kişinin başkalarının niyetlerini ve davranışlarını nitelerken başvurduğu kriterlerdir.⁵⁷

Değerler, hayatı kuşatan ona şekil ve ruh veren önemli bir değişkendir. Var olduğu toplumun karakteristik özelliklerini taşır.⁵⁸ Bireyin kendisini ve toplumun bireyi kontrol etmesini sağlayan en önemli unsurdur.⁵⁹ Değerler bireyin duygu, düşünce, tutum ve davranışlarında bir ölçüt olarak ortaya çıkar. Toplumda her şey değerlere göre algılanır ve birbiriyle karşılaştırılır. Sahip olduğu değerlerle kişi karakterli, ahlaklı, kişilik sahibi, dürüst bir birey olur.⁶⁰ Yani insan bir birey olarak sahip olduğu bu değerlerle toplum içinde varlığını sürdürür, diğer insanlarla iletişim kurar.

Değerler, toplumsal kültürün yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması açısından hayati bir öneme sahiptir.⁶¹ Bir toplumun geleceğinde toplumun değerlerini benimsemiş karakterli bireyler çok önemlidir. Bireylerin bu değerleri kazanması da kendiliğinden olabilecek bir durum değildir. Bir şekilde onlara milli manevi ahlaki değerler verilmelidir.⁶² Özellikle şiddetin arttığı, hoşgörüsüzlüğün hâkim olduğu günümüzde milli, manevi, ahlaki değerlerin bireylere aktarılmasının önemi daha da artmaktadır. Çünkü bu değerler toplumu bir arada tutan, insanları birbiriyle kaynaştıran, toplumda huzur ve refahı artıran bir görevi de yerine getirmektedir.

Bağlamında Bir Değerlendirme", *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7/2, (2017), 434.

⁵⁸ Rüştü Yeşil vd., "Âhilik ve Değer Eğitimi Modeli "ADEM", (Konya: Çizgi Yayınevi, 2020), 102.

⁵⁹ Kubilay Yazıcı, "Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, (2006), 499.

⁶⁰ Selçuk Uygun, "Değerler Eğitimi Program Tasarılarının Değerlendirilmesi (Antalya örneği)", *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 3/2, (2013), 264.

⁶¹ Ali Faruk Yaylacı, "Değerler Eğitimi ve Bir Fabrika Olarak Modern Okul", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/2, (2015), 155.

⁶² Mehmet Kurtulmuş, "İlköğretim 1. Kademe Öğretmenlerin Değerler Eğitimi Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12/27, (2014), 283.

⁵² Rüştü Yeşil vd., a.g.e., 18.

⁵³ Mehmet Şirin Ayış, "Anadolu'nun İslamlaşmasında Âhi Evren ve Âhiliğin Rol Modelliği", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, (2019), 106.

⁵⁴ Ahmet Ünsür, "Ahlak Sistemi Değerleri Yönetim ve Eğitimi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18/39, (2020), 322.

⁵⁵ Ayhan Karakaş, "Çok Yönlü Bir Sivil Toplum Örgütü: Âhilik", *Uluslar Arası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1, (2017), 11.

⁵⁶ Sinan Zavalı, Değerler Eğitimi, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 7.

⁵⁷ Mahmut Zengin, "Herkes İçin Geçerli Uygun Değerleri Belirlemek Mümkün mü? Değerler Eğitimi Yaklaşımları

İnsan, fizyolojik, biyolojik, sosyal ihtiyaçları olan bir varlıktır. Sağlıklı bir insan için bu ihtiyaçlarının karşılanması yanında yaşadığı toplumun değerlerini benimsemesi ve onunla da bütünleşmiş olması da önemlidir.⁶³

Değerler, tarihin her döneminde toplum tarafından bireylere bir şekilde aktarılmıştır. Ancak günümüzdeki anlamda bir değer aktarımı ya da “değerler eğitimi” modern bir olgudur ve geçmişten de oldukça farklıdır.⁶⁴

Son yıllarda eğitime verilen önem ve gösterilen teveccüh hızla artmakta yeni öğretim yöntem ve teknikleriyle çok hızlı gelişen ve değişen hayata bireylerin uyum sağlaması hedeflenmekte özellikle akademik başarıya her şeyin üstünde bir önem verilmektedir. Bu süreçte gençlerin milli, manevi, ahlaki değerleri öğrenmesi genelde ikinci planda kalmaktadır.

Gençler sahip oldukları enerjilerini toplum içinde hoş görülmeyen davranışlara yönlendirebilmektedir. Bu durum günümüzde daha büyük bir tehlike arz etmektedir.⁶⁵ Nitekim yapılan araştırmalarda sevgi, saygı, güven eksikliği, şiddet gibi konulardaki yozlaşmanın giderek arttığı ülkemizde,⁶⁶ milli ve manevi değerlerimizi gençlerimize daha iyi aktarabilmek ve aksayan yönlerini giderebilmek için kültürümüzde varolan Âhilik gibi bir geleneği yeniden canlandırmanın, güncellenmenin yollarını aramalıyız.

⁶³ Rüştü Yeşil vd., Âhilik ve Değer Eğitimi Modeli “ADEM”, (Konya: Çizgi Yayınevi, 2020), 102.

⁶⁴ Ali Faruk Yaylacı, “Değerler Eğitimi ve Bir Fabrika Olarak Modern Okul”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/2, (2015), 155.

⁶⁵ Anzavur Demir Polat, Gürsoy Akça, “Âhilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, (2004), 368.

⁶⁶ Rüştü Yeşil vd., Âhilik ve Değer Eğitimi Modeli “ADEM”, (Konya: Çizgi Yayınevi, 2020), 123.

Son yıllarda değerlerin ihmal edilmesi ve bunlardan yoksun yetişen gençlerin içine düştükleri bencil, haz merkezli, şiddet eğilimli, zorbalık vb. ahlaki bunalımların toplumlara zarar vermeye başlamasıyla birlikte başta ABD. olmak üzere batılı toplumlar eğitimde değerleri yeniden keşfettiler.⁶⁷ Ve tedbir almaya başladılar. Aynı ihmallerde bulunan ve bunalımlar yaşamaya başlayan ülkemizde de durum batılı ülkelerden çok farklı değildir. Milli, manevi, ahlaki değerlerin göz ardı edilmesiyle ortaya bu değerlerden yoksun bir toplum çıkmıştır.⁶⁸

Dünyada değerlere ve eğitimin her boyutunda değerler eğitime vurgu son yıllarda giderek artmaktadır. Ülkemizde de 18. Milli Eğitim Şurasında görüşüldükten sonra 08.09.2010 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığının yayınladığı 53 numaralı genelgeyle değerler eğitiminin önemine dikkat çekilerek Türk Milli Eğitim sistemine eklenmiş, öğrencilerin sadece akademik başarıya değil aynı zamanda sevgi, saygı, hoşgörü, dürüstlük gibi konularda eğitim verilmesi amaçlanmış ve milli, manevi, ahlaki, kültürel değerlerin güçlendirilmesi için okullarda çalışmalar yapılması istenmiştir.⁶⁹ Geçmişte karakter eğitimi, ahlak eğitimi olarak gençlere kazandırılan eğitimin günümüzdeki karşılığı “değerler eğitimidir” ve özellikle son on yılda eğitimin bir parçası haline gelmiştir.

⁶⁷ Recep Kaymakcan, Hasan Meydan, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9/11, (2011), 28.

⁶⁸ Rüştü Yeşil vd., Âhilik ve Değer Eğitimi Modeli “ADEM”, (Konya: Çizgi Yayınevi, 2020), 11.

⁶⁹ Recep Kaymakcan, Hasan Meydan, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9/11, (2011), 29. - Mehmet Kart, Değerler Eğitiminde Bir Model Olarak Âhilik, Âhi Evren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek lisans Tezi, (Kırşehir:2017), 28.

Milli, manevi değerlerin benimsenmesi ve çocuklara aktarılması öncelikle ailenin görevidir. Daha sonra bu görev toplum ve devlet tarafından üstlenilmektedir.⁷⁰ Değerler çoğunlukla eğitim yoluyla aktarıldığı için değerlerin yaşatılması ve yeni nesillere aktarılmasında eğitimin rolü çok büyüktür.⁷¹

Çocuklarımız yaşadığı toplumun değerlerini küçük yaştan itibaren aile içinde öğrenmeye başlar. Okul öncesi dönemde özellikle ailenin ve çevrenin önemi daha büyüktür. Çeşitli nedenlerle aileden alın/a/mayan değerlerin okul çatısı altında verilmeye çalışılmasının pratikte karşılığı olmadığını görmekteyiz. Okulda teorik olarak verilen değerler aile ve toplumda pratiğe aktarılmadığı için hayata yeterince yansıyamadan kaybolmaktadır.

Günümüzde özellikle 2010'dan itibaren daha dikkatle uygulanmaya çalışılan değerler eğitimi batı dünyası ve ABD'nin bir buluşu olarak sunulmakta ve ambalajlanarak tekrar bizim gibi ülkelere pazarlanmaktadır.⁷² Geleneğimizin bu açıdan dikkatle incelenmesi ayakları daha yere basar bir değerler eğitimi kurgulamamızı sağlayabilecektir. Batının araştırmaları ile desteklenirse çok daha sağlam stratejiler geliştirme imkanımız olabileceğini iddia edebiliriz.

Değerler eğitimi uygulamasının bu şekilde ithal olarak eğitim sistemimize eklenmesi ve eğitimle ilgili projelerin bir çoğunun özgün değerlerden ziyade

küresel taleplere dayanması eleştiri konusu olmaktadır.⁷³

Ayrıca değer nedir, nasıl tanımlanmalı, hangi değerler öğretilmeli, hangi yöntemlerle öğretilmeli, değerler eğitimi okullarda mı verilmeli gibi konularda eleştiri konusu olan diğer sorunlardır. Kimilerine göre de sorunların bizzat kaynağı olan eğitim sistemleri ve okullardan, toplumdaki yozlaşmaya çare olarak kaybettiğimiz değerleri öğretmesini beklemek başlı başına bir çelişkidir.⁷⁴

Dünyaya egemen olan kapitalist, pozitivist ve hümanist değerler tüm sorunların başlıca kaynağıdır. Ayrıca sorunların kaynağı olan bu değerler bizim kültürümüz, inancımız ve tarihimizle de uyuşmamaktadır. Bunların yarattığı sorunları yine bunların egemen olduğu Batı ve ABD'nin çözüm yollarını ithal ederek çözmeye çalışmak tutarlı gözükmemektedir. Oysa tarihsel, sosyal kimliğimiz ve inancımızla uyuşan çözüm yollarıyla kendi sorunlarımızı kendi yöntemlerimizle çözebiliriz.⁷⁵ Demokrasi ve medeniyet götürdükleri her yerde milyonlarca insan öldüren, geçmişi barbarlık, kan ve gözyaşıyla dolu olan, insani ve ahlaki her türlü evrensel değere sadece kendi vatandaşları ve dindashları söz konusuysa bağlı kalan ABD ve Batılı ülkelerin, geçmişinde Ahmet Yeseviler, Hacı Bektaş-ı Velileri, Âhi Evranlar, Yunus Emreler olan bir topluma verebileceği çok fazla bir değer olmadığını düşünüyoruz.

Değerlerin yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda bizim Anadolu medeniyetimizde var olan en güzel örnek Âhilihtir.

⁷⁰ Kubilay Yazıcı, "Değerler Eğitime Genel Bir Bakış", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, (2006), 506.

⁷¹ Mehmet Kart, Değerler Eğitiminde Bir Model Olarak Âhilik, Âhi Evren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek lisans Tezi, (Kırşehir:2017), 4.

⁷² Rüştü Yeşil vd., Âhilik ve Değer Eğitimi Modeli "ADEM", (Konya: Çizgi Yayınevi, 2020), 170.

⁷³ Ali Faruk Yaylacı, "Değerler Eğitimi ve Bir Fabrika Olarak Modern Okul", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/2, (2015), 160.

⁷⁴ Ali Faruk Yaylacı, a.g.m., 159.

⁷⁵ Rüştü Yeşil vd., Âhilik ve Değer Eğitimi Modeli "ADEM", (Konya: Çizgi Yayınevi, 2020), 124.

Siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik alanda sistemli bir teşkilat olan Âhiliğin başarısının sırrı değerler eğitimindeki başarısıdır.⁷⁶ Her ne kadar geçmişte kalıp günümüze ulaşmamış olsa da toplumsal hayatta ki başarısı kanıtlanmış, Türk kültür tarihine mâl olmuş Âhilik, eğitim yöntemleri ve değerlerin yaşatılıp gelecek nesillere aktarılması konularında bizlere örnek olabilir.⁷⁷ Milli, manevi, ahlaki değerleri sağlam bir nesil yetiştirmenin eğitimle mümkün olduğu düşünüldüğünde Âhiliğin mert, yiğit, cesur, cömert, becerikli, ahlaklı insan yetiştirmede önemli katkıları olduğu unutulmamalıdır.⁷⁸

Onların eğitim yöntemleri, değerler eğitimini tüm topluma yayarak başarılı olmaları bizlere yol gösterebilir. Elbette yüzlerce yıl öncesinin şartlarında var olan sosyal, siyasi, askeri yönleriyle toplumu etkileyen bir kurumu aynen alıp günümüz şartlarında uygulama imkânımız olmayabilir ancak, Âhiliğin eğitim ve ahlak anlayışı ile değerler eğitimini öğretme ve uygulamadaki başarısından faydalanmamız gereklidir.

Âhiler eğitimde farklı metotlar kullanmışlardır. Nasihat etme, kötülükten sakındırma ile birlikte en çok kullandıkları metod rol-model gösterme olmuştur. Başta Hz Peygamber olmak üzere sahabeler ve İslam tarihinin önemli simalarının hayatları rol-model olarak öğretilmiştir.⁷⁹ Gençleri küçük yaştan itibaren bir mesleğe yönlendirip usta-kalfa-çırak ilişkisiyle yetiştirirken bir taraftan da onlara milli, manevi, ahlaki değerleri de vermekteydiler. Sadece mesleki eğitimle yetinmeyip

zaviyeler ve yâran odaları aracılığıyla değerler eğitimini toplumun tüm kesimlerine ulaştırmışlardır.

Âhiliğin yüzlerce yıl öncesinde uzun yıllar başarıyla uyguladığı sistem çok iyi analiz edilip günümüzde özellikle, eğitimde değerlerin verilmesinde, sosyal hayata dair uygulamalarda, çarşıda, pazarda ve esnaflar arasında iş ve meslek hayatında uygulanabilir yönleri değerlendirilmelidir.

Sonuç

13. yüzyıldan itibaren Anadolu'da ortaya çıkan ve mesleğini toplumun değerlerine, ahlak ilkelerine uygun olarak en güzel şekilde yerine getiren insanlar yetiştiren, hem iyi bir mesleki eğitim verip hem de toplumun tüm kesimlerine ulaşarak değerlerin öğretilmesinde başarılı olan bir nevi sivil toplum kuruluşu olarak da kabul edebileceğimiz Âhilik, 17. Yüzyıldan itibaren zamanın şartlarına uyum sağlayamayarak zayıflayıp etkisini yitirmiş ve geride örnek alabileceğimiz birçok uygulama bırakmıştır.

Her şeyin maddileştiği, toplumsal değerlerin yavaş yavaş hayatımızdan çekip gittiği günümüzde bir meslek sahibi olmak, çalışmak, helal para kazanmak, mesleğini en iyi şekilde yapmak, insanları aldatmamak, cömert olmak, yardımlaşmak gibi ahlaki değerlere daha çok ihtiyacımız vardır. Ancak okullarımızda uzun süredir değerler eğitimi projesi uygulanmasına rağmen geline nokta hiç iç açıcı değildir. Batı kaynaklı bir proje olan "değerler eğitiminin" bu başarısızlığının en önemli sebeplerinden biri okullarda sadece bilgi aktarımı şeklinde verilmesi ve hayatın bütününe yansıtılıp sürekliliğinin sağlanamamasıdır. Okulun sınırlarından çıkan gençler başta kendi ailesi ve çevresi olmak üzere iletişimde olduğu insanlarda, internet, sosyal medya, gazete gibi iletişim araçlarında, çarşıda ve pazarda, tanıdığı sevdiği

⁷⁶ Rüştü Yeşil vd., a.g.e. , 124.

⁷⁷ Mehmet Kart, Değerler Eğitiminde Bir Model Olarak Âhilik, Âhi Evren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek lisans Tezi, (Kırşehir:2017), 77.

⁷⁸ Rüştü Yeşil vd., a.g.e., 26.

⁷⁹ Mehmet Şirin Ayış, "Anadolu'nun İslamlaşmasında Âhi Evren ve Âhiliğin Rol Modelliği", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, (2019), 105.

sanatçı ve sporcu gibi ünlülerde öğrendiği değerlerin hiçbirini görememektedir yani, kendisine rol-model olarak seçtiği çoğu kimse aslında kendisine olumsuz bir örnek olmaktadır. Dolayısıyla hayata yansımayan, hayatın bütününe kapsamayan değerler eğitimi başarısız olmaktadır. Ayrıca değerler eğitimi konusunda öğretmenlerin yeterince bilgi ve donanımına sahip olmaması, okul idarecileri, hizmetliler ve tüm öğretmenlerce benimsenip elbirliğiyle değil de sadece birkaç öğretmenin zorunlu görevi gibi algılanıp uygulanması, çevrenin ve ailenin katılımının sağlanamayıp küçük çaplı etkinlikler yaparak geçirilmesi, eğitim sisteminin sınav ve müfredat odaklı olması ve tamamen akademik başarıya endekslenmesi gibi sorunlar da değerler eğitiminin başarısız olmasına sebep olmuştur.

Değerler eğitimi projesi kendi tarihimiz, kültürümüz ve inancımızdan yola çıkarak milli bir proje haline getirilip verilmesi gereken değerler yeniden belirlenmeli. Bu konuda Âhiliğin başarıyla uyguladığı yöntemler günümüze uyarlanmalı, okullarda yüzeysel, kuru bir bilgi olarak vermenin ötesinde aile ve sivil toplum kuruluşlarının da katılımı sağlanarak hayatın bütününe ve tüm toplum kesimlerine yayılmalıdır.

Gençlere örnek olması gereken yetişkinlerin dâhil edilmediği, sivil toplum kuruluşları ve esnaf odalarının desteklemediği, hayatın bütününe kapsamayan, toplumun tamamınca benimsenmemiş bir değerler eğitimi uygulamasının okullarımızda başarılı olma ihtimali mümkün değildir. Bu nedenle değerler eğitiminin Âhilik temelinde bahsi geçen kuruluşlarca da etkin olarak kullanılması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Aksoy Aysel, "13.ve 14. Yüzyılda Anadolu'da Âhilik Teşkilatı, Etkisi ve Siyaseti", Medeniyet ve Toplum Dergisi, 2/1, 2018
- Arı Mehmet, "Âhiliğin Siyasal Boyutları ve Günümüzde Yeniden Yorumlanması", Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1/16, 2008
- Ayış Mehmet Şirin, "Anadolu'nun İslamlaşmasında Âhi Evren ve Âhiliğin Rol Modelliği", Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 13, 2019
- Bayram Mikail, Âhi Evren Hâce Nasirü'd-Din Mahmud ve Âhi teşkilatının Kuruluşu, Konya: Çizgi Yayınevi, 2018
- Bayram Mikail, Şeyh Evhaüddin Hamid El-Kirmani ve Evhadiyye Hareketi, Konya: Çizgi Yayınevi, 2019
- Bayram Mikail, Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Âhi Evren- Mevlana Mücadelesi, Konya: Çizgi Yayınevi, 2020
- Ceylan Kadir, "Âhiliğin Ortaya Çıkışı Meselesine Dair", ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 3/5, 2018
- Çalışkan Yaşar, Âhilik Kitabı, İstanbul: Büyüyen Ay, 2020
- Ekinci Yusuf, Âhi Evren'in İnsan Yetiştirme Modeli Âhilik, İstanbul: Mihrabad Yayınları, 2016
- Erbaşı Ali, İktisadi ve İdari Yönleriyle Ahilik, Ankara: Nobel, 2020
- Güner Umut, Tarihte Fütüvvet ve Âhilik, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2017
- Karakaş Ayhan, "Çok Yönlü Bir Sivil Toplum Örgütü: Âhilik", Uluslar Arası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 1, 2017
- Karasoy Yakup, "Âhi Kelimesi ve Türk Kültüründe Ahilik", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 14, 2003
- Kart Mehmet, Değerler Eğitiminde Bir Model Olarak Âhilik, Âhi Evren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Kırşehir:2017
- Kayadibi Fahri, "Anadolu Selçukluları Döneminde Âhilik Teşkilatında Eğitim" Sosyoloji Konferansları, 26, 2000
- Kaymakcan Recep, Meydan Hasan, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi", Değerler Eğitimi Dergisi, 9/11, 2011

- Kurtulmuş Mehmet, “İlköğretim 1. Kademe Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar”, Değerler Eğitimi Dergisi, 12/27, 2014
- Maska Mahmut-Kargül Mehmet, “Barış ve Refahın Tesirinde Ahilik Kültürü ve Sosyal Sermayenin Rolü”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7/2, 2017
- Okumuş Ejder, vd., “Âhilik Kültürü ve Günümüze Yansımaları (Eskişehir Örneği)”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5/8, 2018
- Öztürk Hüseyin, Âhilik Kültürü ve Meslek Ahlakı, Ankara: Nobel, 2019
- Polat Anzavur Demir, Akça Gürsoy, “Âhilik ve Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Katkıları”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 15, 2004
- Şen Adil, “Anadolu’da Bir Kardeşlik Tecrübesi Âhiliğin Kültür ve Medeniyetimizdeki Yeri”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 16/1, 2012
- Uygun Selçuk, “Değerler Eğitimi Program Tasarılarının Değerlendirilmesi (Antalya örneği)”, Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, 3/2 , 2013
- Ünsür Ahmet, “Ahlak Sistemi Değerleri Yönetim ve Eğitimi”, Değerler Eğitimi Dergisi, 18/39, 2020
- Yaylacı Ali Faruk, “Değerler Eğitimi ve Bir Fabrika Olarak Modern Okul”, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6/2, 2015
- Yazıcı Kubilay, “Değerler Eğitime Genel Bir Bakış”, Türklük Bilimi Araştırmaları, 19, 2006
- Yeşil Rüştü, Kart Mehmet, “Müslüman türk Medeniyetinin İnşasında Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Âhilik”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8/3 2019
- Yeşil Rüştü vd., Âhilik ve Değer Eğitimi Modeli “ADEM”, Konya: Çizgi Yayınevi, 2020
- Zavalı Sinan (Der.), Değerler Eğitimi, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014
- Zengin Mahmut, “Herkes İçin Geçerli Uygun Değerleri Belirlemek Mümkün mü? Değerler Eğitimi Yaklaşımları Bağlamında Bir Değerlendirme”, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7/2, 2017

VİLAYETNÂME'DE AHÎ EVRAN KARAKTERİ -AHLAK FELSEFESİ AÇISINDAN BİR TAHLİL-

■ Dr. Bayram TAMTÜRK | Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, bayram_tamturk@hotmail.com.

Öz

Ahi Evran Anadolu'nun İslamlaşmasında büyük çaba sarf eden bir Horasan erenidir. Asıl adı Şeyh Nasîrüddin Mahmûd Ahî Evran b. Abbas olup Ahî Evran (Evren) adıyla tanınır. Çeşitli araştırmalarda ölümünün yahut öldürülüşünün 1262'de veya 1300-1317 yılları arasındaki bir tarihte olduğu ileri sürülmüştür.¹ Yaşadığı dönemde insanların bir meslek sahibi olup hayatını kazanması için onlara rehberlik etmiştir. Basit bir usta çırak ilişkisinden öte olan bu faaliyet bireyin ahlaken ve ruhen eğitilmesini de kapsamaktadır. Ahi Evran'ın tekkesinden geçen biri bir yandan meslek sahibi olurken öte yandan zihnen, ahlaken ve ruhen olgunlaşarak topluma ve devlete faydalı bir karakter haline gelmektedir. Ahi Evran'ın yaşantısına dair çok fazla kaynağa sahip olamamamız nedeniyle onunla ilgili ulaşabildiğimiz bütün çalışmaların önemli olduğunu düşünmekteyiz. Bu sebeple Ahi Evran'ın hayatını efsanevi kurgular da ekleyerek ele alan en önemli eserlerden birisi de

yakın dostu Hacı Bektaş-ı Veli'ye (ö. 669/1271 [?]) atfedilen Vilâyetnâme'dir. Eser sembolik anlatımlarla Horasan erenlerinin başlarından geçen menkıbeleri içermektedir. Öte yandan halka ahlaki ilkeleri ve tarikatın usulünü akıllarında kalıcı bir şekilde anlatan didaktik bir karaktere de sahiptir. Ahi Evran ile Hacı Bektaş-ı Veli arasında geçen menkıbelerden hareketle Ahi Evran'ın canlandığı karakteri ele alarak yöntemini inceleyeceğiz. Vilâyetnâme'nin önemini ana hatlarıyla belirttikten sonra karakter tahlilini ahlak felsefesinin temel kavramları çerçevesinde inceleyeceğiz.

Vilâyetnâme Eseri ve Önemi

Vilâyetnâme ya da tam adı ile "Menakıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî" adlı eser, Türk-İslam edebiyatının önemli bir halkasıdır.² Orta Asya'dan getirdiklerimiz ile Anadolu'da bulduklarımızın harmanlanması ile elde edilen bu eserler düşünce dünyamızın

¹ İlhan Şahin, "Ahi Evran", DİA, c.1 (1998), 529; Ahi Kelimesinin kökeni ile ilgili bkz.; İsmail Erdoğan, "Divan-ı Lügati't-Türk'te Bulunan Ahlaki Terimler" *Geçmişten Geleceğe Ahlak, (Uluslararası Sempozyum)* Ed. Asife Ünal, (Bartın, 2015), 406.

² Bektaşî geleneğinde daha çok vilâyetnâme veya velâyetnâme diye adlandırılan ve hemen hepsi Bektaşîliğin ortaya çıktığı XV. yüzyılın son çeyreğiyle XVI. yüzyıl başları arasında yazıya geçirilmiş bulunan bir seri Bektaşî menâkıbnâmesidir. Eserlerin isimlendirilmesinde her ikisi de kullanılmıştır.

oluşmasında rol almışlardır. Dil, düşünce ve kültür arasındaki irtibatın tarihsel sürecini takip ederek, kültür dediğimizizin aslında bir inançlar dokusu olduğu sonucuna varabiliriz. Vilâyetnâme'nin öncüsü olarak düşünebileceğimiz İslam öncesinde *Orhun abideleri* (7.yy), İslam sonrasında da Kâşgarlı Mahmud'un (ö. 1105 [?]) *Dîvânu Lugâti't-Türk* (1072), Yusuf Hâs Hâcib'in (1077) *Kutadgu Bilig*, (1069) Edip Ahmet Yükneki'nin (ö.[?]) *Atabet'ül Hakayık* (12.yy), Ahmed Yesevi'nin (ö. 562/1166) *Divan-ı Hikmet* (13.yy) adlı eserleri ile *Dede Korkut Kitabı* bu bağlamda Türkçe Felsefenin ve/ya Türk Felsefesinin kurucu metinleri olarak görülebilir.³

Anadolu'nun mayalanmasına vesile olan bu eserlerden Vilâyetnâme'nin en eski nüshası, Hacı Bektaş tekkesinden gelen ve bugün Ankara Milli Kütüphane'de bulunan nüshadır.⁴ Müstensihinin Ali Çelebi isminde bir Bektaşî dervişi olduğu iddia edilmektedir. Hicri 1034 (1624 -1625) tarihinde çoğaltılan eser okunaklı nesihle kaleme alınmıştır. 215 sayfa olan eserde 10-11 satır yer almaktadır.⁵ Vilâyetnâme'nin yazarı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Firdevsi'nin onun yazarı olduğuna dair iddia bunlardan birisidir.⁶

³ Mevlüt Uyanık, *Türk Felsefesi: İmkânı ve Gerekçeleri Üzerine Notlar*, *İslami Araştırmalar Dergisi*, (2019), 30 (1) : 8-23; "Türk Felsefesi İmkân ve Ufku", *Türk Felsefesi* içinde, ed. Levent Bayraktar, (Eskişehir: Kırmızı Yay., 2018), 138; Aygün Akyol, *Kutadgu Bilig'de Ahlak ve Siyaset*, (Araştırma Yay., Ankara 2017), 17; Bayram Tamtürk, *Meşşai Gelenek ve İbn Bâcce'nin Nefs Anlayışı*, (Ankara: Araştırma Yayınları, 2020), 47.

⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Manakıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî "Vilâyet-Nâme"*, (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1958), Önsöz, 7.,

⁵ Melek Malçok Meteer, *VİLÂYETNÂME-İ HACI BEKTÂŞ-İ VELÎ* (İnceleme- Metin- Dizin), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, (Edirne:2012), 3.

⁶ Ahmet Yaşar Ocak, *Hacı Bektaş Velayetnamesi, DîA*, c.14, (1996), 471; Abdülbaki Gölpınarlı, *Manakıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî "Vilâyet-Nâme"*, (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1958), Önsöz, 26.

Vilâyetnâme kelimesi "tarikat ileri gelenlerinin hayatlarını ve menkıbelerini anlatan kitap" anlamına gelmektedir.⁷ Veli ve name kelimelerinden birleşmesi nedeniyle velilik mektupları olarak çevrilebilir ve velilerin hayat hikâyelerini anlatan ve ahlaki dersler veren kitaplar olduğunu söyleyebiliriz. Kitabın başlangıç cümlesinde geçen "bu kitap Hacı Bektaş el-Horasânî'nin menkıbelerini, kerametlerini bildiren bir Vilâyetnâme'dir. Güneşten zerre, denizden katre mesabesince erenlere dost olan gerçeklerin okumaları, can kulaklarıyla dinlemeleri için meydana getirildi." İfadesi sözümüzü tahkik eder mahiyettedir.⁸

Hikayevi anlatımlar içeren eseri bir felsefi çalışma olarak görmenin de bir gerekçesi vardır. Mitoloji, kolektif bellekte iz bırakması istenilen birtakım hakikatlerin sembollerle de olsa ifade edilmesidir. Mitolojinin kendine özgü sembolik dilinin, güvenilirliği yüksek bilgi ve belgelerle ispatlanması gerekmektedir. Bu bakımdan akademik bir makaleye mitolojik izler taşıyan bir eseri konu edinmek oldukça iddialı bir durum olarak gözükebilir ama felsefi hakikatlerin sunumunun belagat yöntemi bağlamında Batı felsefesinde mitoloji, İslam düşüncesinde kıssa, doğu geleneğinde efsane ve destan olduğu gerçeğinden hareketle bu tür metinleri önemsiyoruz. Yazımızın başında da ifade ettiğimiz gibi Anadolu'da elde ettiğimiz birikimin her satırı bizim için ayrı bir önem taşımaktadır. *Türk Medeniyeti Dergisi*'nin adından da hareketle bu birikimin gün yüzüne çıkarılması, kayda geçirilip popülerleştirilmesi bizim için önemli bir hedeftir.

Vilâyetnâme'de kaydedilen menkıbelerin hakikate dair bir sunum olan hikâyeler olarak önemli gerçeklere işaret ettiği ortadadır. Anadolu insanı, ahlaki açıdan bir anlam ifade eden kıssaların

⁷ <https://sozluk.gov.tr/>, Tdk Sözlük, "Velayetnâme", erişim tarihi: 20/04/2021.

⁸ Gölpınarlı, a.g.e., 1.

gerçekle örtüşüp örtüşmesinin ötesinde ondan ders çıkarmanın yolunu aramaktadır. Bu durum bireysel ve toplumsal ahlakın nasıl tesis edildiğine dair önemli mesajlar içermektedir.⁹ Öte yandan İslam sonrası edebiyatımıza baktığımızda Kur'an ayetlerinin ve Peygamber efendimizin sözlerinin içerdikleri anlamların yöresel öğelerle süslenerek güncellendiğini ve özgün olarak ifade edildiğini söyleyebiliriz. Bir başka ifade ile esas olan pratik felsefe olarak ifade edebileceğimiz ahlak olunca Anadolu insanı ahlaklı olmayı sağlayacak her türlü imkândan faydalanmıştır.¹⁰

Vilâyetnâme'de aktarılan şifahi rivayetlerin kendilerine ulaşan dini ahlaki geleneğin; kalemine hâkim bir kişi tarafından Bektaşî geleneğe göre kurgulanmış geliştirilmiş ve zenginleştirilmiş olduğu söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu zengin yazın mirası Türk Medeniyetine yansıyacak bir ahlaki kurgu örneklemesi çıkarılabilecek nitelikte görülebilir.¹¹

Velayetnâme'nin Ahlak Felsefesi

Açısından Tahlili

Vilâyetnâme'de önemine binaen Ahi Evran ve Hacı Bektaş Veli için ayrı başlık açılmış ve Ahi Evran'ın hayat hikâyesine yer verilmiştir. Ahi Evran'ın Denizli'den Konya'ya oradan Kayseri'ye geldiğini bildirmiştir. Velayetnâme'ye göre Ahi Evran ile Hacı Bektaş arasında ayrı bir muhabbet vardı. Ahi Evran, Hacı Bektaş-ı Veli'nin kendi yollarına tabi olduğunu onu şeyh edinenin kendilerini şeyh edindiğini ifade etmiştir.¹²

⁹ Hasan Onat, "Ahmet Yesevi- Hacı Bektaş Veli Çizgisinde "Velayetname"nin Anlam ve Önemi Hakkında", *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3, 53.

¹⁰ Mehmet Necmettin Bardakçı, "Bir Tasavvur Mektebi Olarak Bektaşilik", *Uluslararası Bektaşilik ve Alevilik Sempozyumu-I*, (28-30 Eylül 2005 Isparta), 52.

¹¹ Gölpınarlı, a.g.e., 8, Ahmet Yaşar Ocak, a.g.m., 472.

¹² Gölpınarlı, a.g.e., 50.

Rivayete göre Sadrettin Konevi Konya'da âlimler arasında meydana gelen bir hoşnutsuzluğu çözmek için Ahi Evran'ı araya koymasına için padişah tarafından görevlendirilmiştir. Konevi, Ahi Evran'a birini göndererek durumu çözmesi için Konya'ya davet eder. Ahi Evran özelinde Velayetnâme'de bahsedilen hemen bütün sufi şeyhlerinin tekkelere kapanmak yerine hayatlarını idame ettirmek için bir meslek sahibi olduklarına dikkat çekmek gerekmektedir. Ahi Evran da o zaman için sıradan bir meslek olarak addedilecek bağbanlık (bağ bekçiliği) yapmaktadır. Haberci kendisine ulaştığında takındığı tavır hakkındaki menkıbeyi okuyan meslek sahibi için yol göstericidir. Kendisine peygamber efendimizi örnek edinen Ahi Evran hicretinden önce üzerindeki emanetleri sahibine iade etmektedir. Bu durum iş ahlakı bakımından günümüzde de üzerinde durulması gereken bir şeydir. Bir sendika dergisinde yayımlanacak bu makale, vurgunun önemini bir kat daha artırmaktadır. İşçi işveren arasında yaşanan sorunlar, iş akdi gibi başlıklar bu bakış açısı ile çözüme kavuşabilecektir. Mitolojik bir kurgu içinde anlatılan menkıbeler günümüze çok şeyler söylemektedir. En temel hususlardan olan iş ahlakı bağlamında işçi ve işverenin sorumluluklarını yerine getirmesi ve bunu bir öncelik olarak görmesi bireysel ve toplumsal huzurun anahtarı olabilecek konumdadır.¹³

Ahi Evran bağ sahibine gidip bize sefer düştü gel bağına sahip ol diye hitap ettikten sonra bağ sahibi işten ayrılan işçisinin kararını sorgulamadan ondan yolluğunu almasını istemektedir. Bağ sahibi asmadan üzüm almasını istediğinde Ahi Evran söylediğin asma nerededir? Diye cevap verince bağ sahibi "Bunca senedir buradasın asmayı bilmiyor musun?" deyince Ahi Evran'ın "Ben bağı beklemeye

¹³ İlhan Şahin, "Ahi Evran", *DİA*, c.1 (1998), 529; Gölpınarlı, a.g.e., 51.

söz verdim, asmayı dikmeye, bellemeye değil!" cümlesi, aslında bağ sahibine değil günümüz toplumuna verilen bir cevap olarak değerlendirilmelidir. Ahi Evran çalıştığı yerde görev tanımını iş sahibine hatırlatıyor ve kendinin de görevi süresince -ki bu da kısa bir süre değildir- buna sadık kaldığını belirtiyor. Daha sonra sahibinin kendi elleriyle sunduğu üzümü yedikten sonra yoluna devam etmektedir.¹⁴

Alıntıladığımız bu menkıbe daha sonra Ahi Evran'ın kurumsallaştırdığı ahilik teşkilatında işçi işveren arasındaki işçinin görev tanımı, görevden azlini istemesi ve iş akdinin feshinin önemli kaynaklarından birisi olarak görülebilir. Bu sürecin belli ahlak kuralları çerçevesinde her iki tarafın da rızasına dayanan bir tarzda gerçekleştirilmiş olması önemlidir.

Velayetnâme'de Ahi Evran'a biçilen bir diğer rol de Konya'dan giden ilim ehlini tekrar dönme hususunda arabuluculuk etmesidir. Mitolojik bir betimleme ile anlatılan olay sonunda Ahi Evran âlimleri ikna ederek Konya'ya dönmelerine aracı olur.¹⁵ Ahi Evran'ın şahsında temsil edilen küskünleri barıştırmada arabuluculuk etme görevi Anadolu kültürüne yer etmiş bir eylemdir. Halk arasında meydana gelen kırılganlıklar; bölgenin ilmen, ahlaken, dinen saygın kişilerinin araya sokulması ile giderilir. Halen toplumsal barışın sağlanmasında ilmi ile amel kişilerin nüfuzundan faydalanmak bir çözüm yolu olarak kullanılmaktadır.

Hikâyenin devamında Ahi Evran bir müddet Konya'da kaldıktan sonra Kayseri'ye gider. Burada kendisini meşhur eden debbağlık mesleğini icra etmektedir. Dürüstlikle yaptığı işinde kısa sürede başarılı ve sevilen bir esnaf olur. Elde ettiği maddi durumu çekemeyenler onu vergiyi bahane ederek

bölgenin idarecisine şikâyet ederler. Anlatılana göre vergi memurları geldiklerinde Ahi Evran'ın imalathanesinin içini ejderhalarla dolu olarak bulurlar ve vergiyi alamadan geri dönerler. Ahi Evran'ın hayatından hareketle vergi vermeme gibi bir durum içine girmiş olması çok mantıklı görünmemektedir. Buna rağmen imalathanesinin içini ejderhalarla dolu bulmaları yapılan iftiraya ve devletin gücünü kullanarak haksız kazanç elde etmeye kalkışanlara, vatandaşı zor duruma düşürmeye çalışanlara bir gözdağı olarak değerlendirilebilir. Ahi Evran'ın hayatının Kayseri safhası daha fazla ayrıntı verilmeden burada bitmektedir.¹⁶

Ahi Evran'ın Kırşehir'e göçünü değerlendirecek olursak; idare ile ilgili kırılmalar yaşadığında daha önceleri Fârâbî'nin erdemli filozof anlayışında, İbn Bâcce'nin mütevahhit figüründe hatırlayabileceğimiz gibi bir uzlet ya da erdemli topluma bir hicret olarak görebiliriz. Tutarlılığından taviz vermemek ve yanılsa evet dememek için erdemsiz toplumun genel kabullerini de onaylamamak için bireysel bir tedbir alıp hicret ettiğini anlayabilmekteyiz.¹⁷

Günümüz münevverlerine örnek olabilecek bir tavır ile Ahi Evran'ın Kırşehir macerasına başladığını söyleyebiliriz. Ahi Evran ilmen kendine denk bulduğu Hacı Bektaş'ın sohbetinden

¹⁴ Gölpınarlı, a.g.e., 52; Kamu yönetiminde etik ile ilgili bkz; Emel SÜNTER; Mirpenç AKŞİT, "Etik Kavramı ve Kuramsal Temelleri", *Meslek Etiği ve Öğretmenlik*, ed. Süleyman Karataş, (Konya: Eğitim Yayınevi, 2020), 37-38.

¹⁵ Bireysel Tedbir ile alakalı bkz.; Aygün Akyol, "Kitlelerin Tahakkümüne Karşı Bireysel Yönetim -Tedbiru'l-Mütevahhid Merkezli Bir İnceleme-" *Tedbiru'l-Mütevahhid*, (Ankara: Elis Yay., 2017); İbn Bâcce, *Tedbiru'l-Mütevahhid/Bireysel Yönetim Okumaları*, met. ve çev.: Mevlüt Uyanık, Aygün Akyol, ed. İclal Arslan (Ankara: Elis Yayınları 2017); Mevlüt Uyanık, "İslam Felsefesinde "Bireysel Yönetim" ve "Bireysel Ahlak Tasavvuru, Tedbiru'l-Mütevahhit Bireysel Yönetim Okumaları", (Ankara: Elis Yay., 2017); Mevlüt Uyanık, Aygün Akyol, Bayram Tamtürk, "İslam Felsefe Geleneğinin Oluşumunda İbn Bâcce'nin Yeri", *Kitabu'n-nefs "Bireysel Özün Keşfi"*, (Ankara: Elis Yayınları 2020).

¹⁴ Gölpınarlı, a.g.e., 51.

¹⁵ Gölpınarlı, a.g.e., 52.

nasiplenmiştir. Hatta bu görüşmeleri gerçekleştirdikleri yeri de ağaçlandırmak suretiyle abâd ettiklerinden de bahsedilmektedir.¹⁸ İşin dikkat çeken kısmı ise bu yerin daha sonra maddi hazlarının esiri olan bir başkası tarafından tahrip edilmesidir. Hikâyedeki zat âşıkların muhiplerin ziyaret yerini tahrip etmemesi bunu yaparsa başına belâlar gelebileceği konusunda uyarılmasına rağmen uyarılara kulak asmayarak tipik bir cahil örneğini aksettirmektedir. Netice itibarı ile evrendeki doğal dengeyi bozan kimsenin hem kendisine hem de etrafındakilere zarar vereceği onlarla beraber helak olacakları sembolik olarak işlenmiştir.¹⁹

Vilâyetnâme’de Ahi Evran’ın Kalecik Kadısı ile menkıbesi önemli sembolik değerler taşımaktadır. Hikâyeye göre Ahi Evran’ı ziyarete gelen Hacı Bektaş’ın da bulunduğu bir gün Kalecik Kadısı şehri teftişe gelmiştir. Hacı Bektaş-ı Veli ile kadı arasında geçen diyalog ironi yoluyla karşısındakine bazı gerçekleri hatırlatması bakımından manidardır. Hacı Bektaş kadıya “Bari adam akıllı teftiş edebilecek misin” diye bir soru yönelterek kendi kendini test etmesini istemektedir. Teftişi kendisinin bile layıkıyla yerine getiremediğini, kalkıştığı işin ne denli zor olduğunu kadıya hatırlatmıştır.²⁰

Bu sözler kendisine tesir eden kadı manevi yönündeki eksikliği fark ederek derviş olmaya karar verir. Tekrar Kalecik’e dönen kadı orada halkı aydınlatmaya devam eder. Ve kendisini kabul edenlerle beraber tekrar şeyhi ziyarete karar verirler. Yola çıktıklarında yabani hayvanlarla karşılaşan kafilâ onlardan birisine eziyet eder. Boynuna taktıkları çan nedeniyle diğerlerinin de sıkıntı çekmesine neden olurlar. Daha sonra Hacı Bektaş ve Ahi Evran’ın yanına ulaşan erenlere yaptıklarının

yanlış olduğu lisanımünasiple anlatılır.²¹ Yolda yaşadıkları olay dervişlik yoluna girenlerin hiçbir canlıya zarar vermemesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Başlı başına bu olaydan çıkarılacak ahlaki ilkeler bile günümüz dünyasında hayvanlara yapılan eziyetleri engellemekte önemli görülmelidir.

Son tahlilde Ahi Evran’ın ilmi kişiliğini, bilgeliğini ve mesleki yönünü birleştirerek teşkilatlandığı Ahilik anlayışının üstün ahlaki niteliklerle bezendiğini söyleyebiliriz. O, günümüz dilinde yaygın eğitim yoluyla insanlara meslek kazandırıyordu. Bu faaliyetin eğitim kurumlarının yeterince gelişmediği bir dönem için ne anlama geldiğini tahmin edebiliriz. İnsanların anlama kapasiteleri farklı farklıdır. Eğitime erişim noktasında da sıkıntılar yaşanmaktadır. Eğitime erişemeyen insanlar için akılda kalıcı misallerle ahlaki kuralları kazandırmaya çalışan Vilâyetnâme’de Ahi Evran’ın didaktik kişiliğini ortaya koyarak, olaylara yaklaşımına dair sonuçlara varmak mümkündür. Pratik felsefe olarak tanımlayabileceğimiz ahlak eğitimi de bütün bunlarla beraber gerçekleştiriyordu.²²

Ahi Evran’ın etkin bir şekilde kullandığı Ahilik teşkilatının günümüzdeki meslek odalarının temeli olarak görebilmekteyiz.²³ Meslek odası görevi dışında politik ve siyasi görevler de üstlenmiştir. Bu görevleri de çoğu zaman devlet otoritesi dışında sivil bir karakterde yerine getirmişlerdir. Pek çok devlet görevinin gönüllü bir şekilde yerine getirerek devlet düzeninin sağlanmasına toplumun birlik olmasına yardımcı olmuşlardır. Ahilik teşkilatının Osmanlı’nın kuruluşunda önemli rol oynadığını belirtmemiz gerekmektedir. Anadolu’nun Moğol istilasından sonra

²¹ Gölpınarlı, a.g.e., 53.

²² Mehmet Şirin AYIŞ, “Anadolu’nun İslamlaşmasında Ahi Evran ve Ahiliğin Rol Modelliği”, BÜİFD, (Sayı: 13), ss. 91-116, (2019/1),

²³ Kemal Göz, “İslam İş Ahlakı”, *İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi*, ed. İsmail Erdoğan, Enver Demirpolat, (İstanbul: Lisans Yayınları 2019), 193.

¹⁸ Gölpınarlı, a.g.e., 52.

¹⁹ Gölpınarlı, a.g.e., 53.

²⁰ Gölpınarlı, a.g.e., 53.

azalan devlet otoritesi nedeniyle zaman zaman şehir yönetimlerini devraldıkları da olmuştur.²⁴

Sonuç

Ahi Evran, Hacı Bektaş-ı Veli ve Horasan erlerinin Anadolu'nun İslamlaşmasında gerek ilimle, gerek eserleri ile yaptıkları katkılar oldukça önemlidir. Ahi Evran'ın kurmuş olduğu ahilik teşkilatı ilmî ve mesleki anlamda bir okul idi. Bu okulun en önemli öğretmeninin takip ettiği eğitim felsefesi ve programını doğru bir şekilde ortaya koymak için ayrıntılı çalışmalar yapmak gerekmektedir.

Sonuç itibarı ile Ahi Evran ile ilgili menkıbevi anlatımların da eğitim felsefesi bağlamında ele alındığında bu programın bir parçası olduğunu söyleyebiliriz. Topluma ahlaki ilkeleri akıllarında kalacak şekilde belletmek suretiyle top yekûn erdemli bir yapıya kavuşturmak ana hedeftir. Ahi Evran'ın bilge yönü de işin içine katıldığında; sorgulayıcı bir aklın ışığında, ilim, marifet (irfan) çerçevesinde bir hayat geçirdiğini belirtmeliyiz.

Kaynakça

- Akyol, Aygün. "Kitlelerin Tahakkümüne Karşı Bireysel Yönetim -Tedbiru'l-Mütevahhid Merkezli Bir İnceleme-" *Tedbiru'l-Mütevahhid*. Ankara: Elis Yayınları 2017.
- Akyol, Aygün. *Kutadgu Bilig'de Ahlak ve Siyaset*. Araştırma Yayınları Ankara 2017.
- Arslan, Mahmut. "Türkiyede İslam ve İş Ahlakı", Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak, Ed. Recep Kaymakcan, Mevlüt Uyanık, ss. 409-445, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi 2007.
- Ayış, Mehmet Şirin. "Anadolu'nun İslamlaşmasında Ahi Evran ve Ahiliğin Rol Modelliği". *BÜİFD*. Sayı: 13. ss. 91-116. 2019/1.
- Bardakçı, Mehmet Necmettin. "Bir Tasavvur Mektebi Olarak Bektaşilik". *Uluslararası Bektaşilik ve Alevilik Sempozyumu-I*. 28-30 Eylül 2005 Isparta.

- Erdoğan, İsmail. "Divan-ı Lügati't-Türk'te Bulunan Ahlaki Terimler" *Geçmişten Geleceğe Ahlak, (Uluslararası Sempozyum)* Ed. Asife Ünal, Bartın, 2015.
- Gölpınarlı, Abdulkaki. *Manakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli "Vilâyet-Nâme"*. İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1958.
- Göz, Kemal, "İslam İş Ahlakı", *İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi*. ed. İsmail Erdoğan. Enver Demirpolat. ss.179-205. İstanbul: Lisans Yayınları 2019.
- <https://sozluk.gov.tr/>, Tdk Sözlük, "Velayetnâme", erişim tarihi: 20/04/2021.
- İbn Bâcce, Tedbiru'l-Mütevahhid/Bireysel Yönetim Okumaları. met. ve çev.: Mevlüt Uyanık, Aygün Akyol, ed. İclal Arslan. Ankara: Elis Yayınları 2017.
- Meteer, Melek Malçok. *Vilâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Veli (İnceleme- Metin- Dizin)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne:2012.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Hacı Bektaş Velayetnamesi*. DİA. c.14. 1996.
- Onat, Hasan. *Ahmet Yesevi- "Hacı Bektaş Veli Çizgisinde "Velayetname"nin Anlam ve Önemi Hakkında"*. *Alevilik Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*. Sayı 3.
- Sünter, Emel - Akşit, Mirpenç. "Etik Kavramı ve Kuramsal Temelleri". *Meslek Etiği ve Öğretmenlik*. ed. Süleyman Karataş. Konya: Eğitim Yayınevi, 2020.
- Şahin, İlhan. "Ahi Evran". *DİA*. c.1. 1998.
- Tamtürk, Bayram. *Meşşai Gelenek ve İbn Bâcce'nin Nefs Anlayışı*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2020.
- Uyanık, Mevlüt. "İslam Felsefesinde "Bireysel Yönetim" ve "Bireysel Ahlak Tasavvuru", Tedbiru'l-Mütevahhid Bireysel Yönetim Okumaları. Ankara: Elis Yayınları 2017.
- Uyanık, Mevlüt. "Türk Felsefesi İmkân ve Ufku". *Türk Felsefesi*. ed. Levent Bayraktar. Eskişehir: Kırmızılar Yayınları 2018.
- Uyanık, Mevlüt. Akyol, Aygün. Tamtürk, Bayram. "İslam Felsefe Geleneğinin Oluşumunda İbn Bâcce'nin Yeri". *Kitabu'n-nefs "Bireysel Özün Keşfi"*. Ankara: Elis Yayınları 2020.
- Uyanık, Mevlüt. Türk Felsefesi: İmkânı ve Gerekçeleri Üzerine Notlar". *Journal of Islamic Research*. (2019), 30 (1) : 8-23.

²⁴ Mahmut Arslan, "Türkiyede İslam ve İş Ahlakı", *Teorik ve Pratik Yönleriyle Ahlak*, Ed. Recep Kaymakcan, Mevlüt Uyanık, (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi 2007), 416; 417;

Heidegger'in Metafiziğinde Ölüm

■ Mehmet KARAŞIN

ÖZET

Martin Heidegger, "Dasein" olarak isimlendirdiği, şuradalık olarak ifade ettiği ruh hallerinde bulunan olanaklar içersindeki insanın var olmasından hareketle Dasein'ın şuradalık hallerini incelemektedir. Dasein'ın fırlatılmışlığı, düşmüşlüğü, endişesi, zamansallığı ve zamansallığının farkına vararak ölümle karşılaşması bu makalede incelenmektedir. Ölüm denen son Dasein'ın sonda-olan-varlığı anlamında değil sona-doğru-varlık olması anlamındadır. Dasein var olduğu andan itibaren ölüme doğrudur.

Anahtar kelimeler: Dasein, fırlatılmışlık, düşmüşlük, kaygı-endişe, zamansallık, ölüm

ABSTRACT

Martin Heidegger examines the current state of Dasein in the presence of the human being within the possibilities found in the mental states he refers to as "Dasein". It is examined in this article that Dasein's being thrown, falling, anxiety, temporality and encounter with death by being aware of its temporality. The end of death, the Dasein, means to

be a being-towards-end, not an end-of-being. From the moment Dasein is present, it turned to death.

Key words: Dasein, being thrown, falling, anxiety, temporality, death

I-GİRİŞ

Martin Heidegger(1889-1976), 26 Eylül 1889'da Baden eyaletinde doğdu. Çocukluğundan itibaren dine ve felsefeye eğilimli biri olarak yetişti. Felsefi çalışmalarıyla olduğu kadar, yaşamı ve çeşitli dönemlerde sergilediği politik tutumlarıyla da tartışma konusu oldu. Felsefi yetkinliği ve önemi yadsınamazken politik konuları dolayısıyla sürekli sorunlu bir ilişkinin taşıyıcısı oldu ve bu durum çoğu zaman felsefi çalışmalarının tam olarak değerlendirilmesini gölgeledi.¹

Freiburg Üniversitesi'nde Katolik ilahiyati ve Hristiyan felsefesi okudu ve 1914 yılında ilk çalışması ve doktora tezi, "Psikolojide Yargı Kuramı" ile dikkat çekmeye başladı. 1923'te Marburg Üniversitesi'nde profesör oldu. 1927 yılında " Varlık ve Zaman " yayımlandı ve yayımlanışından itibaren

¹ https://tr.wikipedia.org/wiki/Martin_Heidegger

yalnızca varoluşçu felsefe açısından değil, 20.yüzyıldaki bir bütün felsefe tartışmaları bağlamında bir şekilde etkili oldu. Heidegger burada, bütün bir Batı Felsefesi geleneğini metafizik olmakla eleştirdi, ki sonrasında postmodern felsefe bu argümanı başka düzlemlerde yeniden değerlendirecektir.²

1933 yılından itibaren Nazilerin iktidara gelmesiyle birlikte Heidegger Nazi Partisi'ne katıldı. Bu dönemde Freiburg Üniversitesinde rektör oldu. Heidegger'in bu dönem boyunca izlediği politika her zaman tartışma konusu olmuş ve onun çalışmalarının değerlendirilmesine gölgeler düşürmüştür. Nazilere katıldığı gerekçesiyle 1945'te üniversiteden uzaklaştırıldı ama sonra 1952'de yeniden üniversiteye dönebildi. Daha sonra yanlış yaptığını söylemesi de üzerine düşen gölgelerin sona ermesini sağlamamıştır, ancak bununla birlikte onun teorik çalışmalarının değeri her zaman kendini buna rağmen korumuş ve felsefe açısından önemli yerini muhafaza etmiştir.³

Martin Heidegger(1889-1976), felsefe tarihinin yatağını değiştirme amacı güden düşünceleriyle XX. yüzyıl Felsefesine damgasını vurmuş, kimi felsefe çevrelerinde "varoluşçuluk"un kurucularından sayılan Alman filozof. Başyapıtı sayılan Varlık ile Zaman (Sein und Zeit) henüz 1927'de yayımlanmış olmasına karşın, Heidegger bütün yaşamı boyunca daha pek çok önemli yapıt vermiştir. Bu yazı üretkenliğinin altında hiç kuşkusuz Heidegger'in çeşitli üniversitelerde yaptığı konuşmaların, verdiği derslerin başlı başına bir kitap değeri taşıyor olmasının çok önemli bir payı vardır. 1933 ile 1934 yıllarında Hitler rejimine verdiği destek nedeniyle pek çok eleştiriye maruz kalmıştır.⁴

Bir bütün olarak Heidegger'in düşünceleri, görüngübilimden yorumbilgisine, yapısökümden yazın kuramına, insanbilimden tanrıbilime çok geniş bir alanda çok geniş yankılar uyandırmıştır ve uyandırmayı da sürdürmektedir. Heidegger 'in çoğu yerde izlemesi son derece güç diliyle (kendine özgü Almancası ile Yunancasından kendine özgü bir sözcükbilgisi türetmiş; her biri "çetrefil" yüzlerce yeni kavram üretmiştir) ortaya koyduğu felsefeyi özetlemek bu düşüncelerin doğasıyla çelişkili bir durum oluşturmaktadır. Yine de düşüncelerine şöyle bir bakıldığında Heidegger 'in en genel anlamda "varlık" denilen şeyin ne olduğunu açıklıkla ortaya koymak istediği açıktır.⁵

II-VARLIK VE ÖLÜM

Varlık sorusuna felsefe öncesinde, kültür tarihinde efsaneler yoluyla yanıt aranmıştır. Tektanrılı dinlerin ortaya çıkışıyla birlikte, varlık sorusu bu kez Tanrının Tanrılığına veya yaratıcılığına gönderimle yanıtlanmıştır. Dini inancın zayıflamasının ardından, "varlık sorusu"na bir yanıt getirme işini bu kez metafizikçilerin üstlendiğini söyleyen Heidegger'e göre, 20. yüzyıla kadar pek çok metafizikçi "neden hiçbir şeyin varolmaması yerine bir şeylerin varolması gerektiği" sorusuna bir yanıt bulmaya çalışmışlardır.⁶

Aslında daha temelde varlık ve hiçlik birbirini tamamlar Heidegger metafiziğinde. Çünkü varlık üzerine düşünebilmek hiçliğin varlığıyla olanaklıyken, hiçlik üzerine düşünebilmek de varlığın olmasıyla olanaklıdır. Bu nedenle Heidegger

² https://tr.wikipedia.org/wiki/Martin_Heidegger

³ https://tr.wikipedia.org/wiki/Martin_Heidegger

⁴ Felsefe Sözlüğü Bilim Sanat Yayınları

⁵ Felsefe Sözlüğü Bilim Sanat Yayınları

⁶ Ahmet CEVİZCİ, Felsefe Tarihi, Say Yayınları 2010, E-kitap Sayfa 658

metafiziği için hiçlik varlığın yeri yurdudur, varlık da hiçliğin yersizyurtsuzlaştırılmasıdır.⁷

Greklere göre Varolan şeyler Varlıkları bakımından “mevcut” diye tasavvur edilmişlerdir. Fakat şeylerin Varlıkları bakımından yorumunun bu temeli hiçbir zaman esaslı biçimde sorgulanmamıştır. Bir başka deyişle, Grek düşünürler, dünyada karşılaştıkları, görülebilen ve dolayısıyla bilinebilen şeyler üzerine düşünmüşlerdir. Algılanmış ve hakkında değişik bakımlardan, yani “kategoriler” yoluyla bildirimde bulunabilen şeyler onların belirleyici örnekleri, diğer bir ifadeyle, paradeigmalarıydı.⁸

Antik felsefenin hiçliği ex nihilo nihil fit olarak varolmayan ile açıklamasına karşın ortaçağ felsefesi hiçliği, yaratandan başka varlık yoktur (ex nihilo nihil fit-ens creatum)’a dönüştürerek, hiçliği Tanrının dışında kalanları kavramada kullandı. Yeniçağ ise hiçliği olmayan olarak kabul ederek, bilimin çalışma alanının dışında bıraktı. Heidegger’e göre bütün bu kavrayışlarda ortak olan bir şey var, o da hiçlik varlığın değillenmesi olarak değerlendirilir.⁹

“Varlık sorusu”nun ne kadar önemli ve yakıcı bir soru olduğuna dikkat çekebilmek amacıyla ve bu sorunun neliğini tam olarak idrak edebilmek için bu soruyu nesnel ve tarafsız bir şekilde anlamanın hiçbir şekilde yeterli olmadığını belirtir Heidegger. Felsefeyi de zaten yaşamdan veya filozofun hayatından kopuk bir şekilde ele almak yerine, onun hayatla iç içe geçmiş bir düşünme şekli olduğunu, kişinin de kendi hayatı ve varlığının gündemde ya

da tehlike altında olmadığı bir yerde gereği gibi düşünemeyeceğini söyleyen Heidegger, şu halde varlık sorusunun kendi varlığımızın bir şekilde ihtiva olduğu bir soru olduğunu ifade eder.¹⁰

Heidegger varlık (varolan herhangi bir şey) ile varlığın Varlığı arasında çok önemli bir ayrım yaparak işe koyulur. “Varlıkbilgisel ayrım” diye adlandırdığı bu ayrımın bir tarafında yer alan “varlığın Varlığı” ile Heidegger, insanın deneyimlerinde varlığın bulunuşuna anlam kazandırıcı anlamaktadır. Heidegger’in hareket noktası algılanabilir şeylerden ziyade, onun, “dünya içinde-Varlık” olarak Dasein diye ifade ettiği şeydir. Dasein, Greklerce ve daha sonraki metafizik düşünce geleneği içinde sorgulanmamış bir fenomendir.¹¹ Heidegger’in hep büyük harfle yazma gereği duyduğu Varlık, bir varlığı varlık yapan, onun nasıl öyle olduğunu tanımlayan, hep olduğu gibi olmasını sağlayanıdır. Bu bağlamda insanın varlık olma şeklini öteki varlıklardan ayıran, varlık olma şeklini değgin varoluşsal farkındalığıdır.¹² Dasein’in özü onun varoluşudur. Diğer tüm mevcut olan varolanlardan Dasein’i farklı ve ayrıcalıklı kılan onun olanaklılıklar içinde bir varolan olmasıdır.¹³

Heidegger’in çabası da, Dasein’in varoluşsal durumlarına yönelik bir sorgulamada bulunmaktır. Çünkü Heidegger için varolanların Varlığına ilişkin bir sorgulamada bulunmak, onun Varlığının bir olanaklılığını oluşturur.¹⁴

¹⁰ Ahmet CEVİZCİ, Felsefe Tarihi, Say Yayınları 2010, E-kitap Sayfa 658

¹¹ Mustafa DEMİRTAŞ, Heidegger’de Varlığın Anlamı ve Kökensel Düşünme, Possible Düşünme Dergisi Sayı 6, Sayfa 42

¹² Felsefe Sözlüğü, Bilim Sanat Yayınları

¹³ Sinan KILIÇ, Heidegger’in Fundamental Ontolojisinde Varlığın Özdeşliği, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi Sayı 23 Sayfa 21

¹⁴ Mustafa DEMİRTAŞ, Heidegger’de Varlığın Anlamı ve Kökensel Düşünme, Possible Düşünme Dergisi Sayı 6, Sayfa 42

⁷ Sinan KILIÇ, Heidegger’in Fundamental Ontolojisinde Varlığın Özdeşliği, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi Sayı 23, Sayfa 19

⁸ Mustafa DEMİRTAŞ, Heidegger’de Varlığın Anlamı ve Kökensel Düşünme, Possible Düşünme Dergisi Sayı 6, Sayfa 42

⁹ Sinan KILIÇ, Heidegger’in Fundamental Ontolojisinde Varlığın Özdeşliği, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi Sayı 23 Sayfa 19

Heidegger 'in "Dasein" diye adlandırdığı "insan varlığı", bu bağlamda geleneksel felsefenin söz-
dağarağına yer etmiş kimi teknik terimlerle
anlamlayacak bir şeye karşılık gelmektedir.
"Dasein", geleneksel felsefelerde temellendirilmeye
çalışıldığı gibi ne bilinçtir, ne özneliktir, ne de
ussallık¹⁵. "Niçin hiçlik değil de varlık var?"
sorusunun yanıtı varolanlar içerisinde eksistensiyal
özülle ayrıcalıklı bir varolan Dasein ile varlığın
özdeşliğinde açığa çıkar. Dasein kimdir? Dasein
diğer varolanlar arasında kendi varlığını problem
edinen varolandır.¹⁶ "Dasein" kendine özgü bir varlık
türü oluşuyla (her insan tekinin olduğu üzere) hem
kendisini hem de öteki bütün varlıkların varlığını
açığa vurmaktadır. Heidegger bu özel varlığın
varlığını "varoluş" olarak nitelendirerek, "Dasein"
diye adlandırdığı bu insan varlığının en belirgin
niteliği olarak "zamansal" oluşunu öne
çıkarmaktadır.¹⁷

İnsanı tüm diğer varlıklardan ayıran şeyin, onun
varlık sorusunu sorması, varlığı anlamaya
çalışması, varlığın anlamını araştırması, varlıkla ilgili
olarak kaygılanması olduğunu söyler; dünya
üzerinde bunu yapan yegâne varlık, insandır.¹⁸

İnsanı insan yapan şeyi, bilgi ve akıl olarak değil
de eylem ve irade olarak gördüğünü söyleyebiliriz.
Onun bir imkânlar varlığı, imkânların bir tasarımı
olarak anlaşılması gerektiğini bildiren Heidegger'e
göre, bunun nedeni insan varlığının, artık olmadığı
geçmiş ile henüz olmadığı gelecek arasında,
olmadığı şey olarak, zaman içinde olmasıdır.¹⁹

Heidegger'e göre, Dasein için fundamental olan
zamansallık'ı bir varolan olarak var olan bir şey
olmaktan ziyade, kendini husule getirendir.
Heidegger, Dasein'in bütün fundamental yapılarının,
onun açınımlı bakımından temelde "zamansal"
olduğunu ve zamansallığın husule gelme halleri
olarak kavranması gerektiğini ifade eder. Çünkü
"Var olma her zaman bir olanaklı zamansal olma
tarzı içindedir."²⁰

Heidegger metafiziğinde Dasein'in varlığı hiçliği
önceler. Hiçlik aynı zamanda Dasein'in zamansal
varlığındaki kaygıda açığa çıkandır.²¹

Daseinin varoluşu, gerçekten de bilimsel,
mantıksal, akli veya teleolojik hiçbir açıklamaya
elverişli olmayan çıplak bir olgu olmak
durumundadır. Heidegger'e göre, biz insanlar,
varoluşumuzun bu türden bir açıklama yoluyla
anamlı kılınamamasından dolayı, kendimizi ne
zaman geldiğimizden veya ne zaman
gideceğimizden yana tam bir bilgisizlik hali içinde,
dünyaya fırlatılmış hissederiz.²²

Heidegger için soru, "zamanın ne olduğu" değil
"zamanın kime ait" olduğudur. "Zamanın kime ait
olduğu" sorusu, Dasein'in eksistensiyalitesiyle
yanıtlanır, çünkü zaman Dasein'in
eksistensiyalitesine aittir. Heidegger zamanı
Dasein'e ait kılarak Platon'dan beri devam eden
anların ard arda gelmesiyle oluşan ölçülen zaman
kavrayışını değiştirir. Eğer zaman Dasein'in

¹⁵ Felsefe Sözlüğü Bilim Sanat Yayınları

¹⁶ Sinan KILIÇ, Heidegger'in Fundamental Ontolojisinde
Varlığın Özdeşliği, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat
Fakültesi Felsefe Dergisi Sayı 23 Sayfa 20

¹⁷ Felsefe Sözlüğü, Bilim Sanat Yayınları

¹⁸ Ahmet CEVİZCİ, Felsefe Tarihi, Say Yayınları 2010, E-kitap Sayfa 658

¹⁹ Ahmet CEVİZCİ, Felsefe Tarihi, Say Yayınları 2010, E-kitap Sayfa 660

²⁰ Mustafa DEMİRTAŞ, Heidegger'de Varlığın Anlamı ve
Kökensel Düşünme, Possible Düşünme Dergisi Sayı
6, Sayfa 43

²¹ Sinan KILIÇ, Heidegger'in Fundamental Ontolojisinde
Varlığın Özdeşliği, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat
Fakültesi Felsefe Dergisi Sayı 23 Sayfa 20

²² Ahmet CEVİZCİ, Felsefe Tarihi, Say Yayınları 2010, E-kitap Sayfa 661

eksistensiyalitesi olarak var ise, zamanın sonsuz olduğu kavrayışı da geçerliliğini yitirir.²³

Zaman varolanlar içerisinde sadece kendi ölümlü varoluşunun farkında olarak yaşayan Dasein için olanaklıdır. Kaygının varlığı da Dasein'in zamansal olduğunun bilincinde olmasından kaynaklanır, bu nedenle kaygı da zamansallığa aittir.²⁴

Heidegger'in "Da-sein" kavramıyla esas olarak vurguladığı insanın "şuradalığı"dır. İnsan dünya-içinde var olma varlık yapısından dolayı özü gereği her zaman "şurada"dır. Bu mekânsallık bir iç-içelik ya da yan yanalık değil, eksistansiyel bir mekânsallıktır.²⁵

Heidegger'in bulunuş kavramı ile ifade ettiği şey hergünlülüğü içinde Dasein'in ruh halidir.²⁶

Bir ruh hali içindeyken, kendi varlığına teslim edilmiş bir varolan olarak Dasein her zaman açılmış durumda. Heidegger nereden ve nereye sorularının örtük kaldığı fakat Dasein'in kendi örtüsünün kalktığı, neyse o olarak kendini gösterdiği halini, Dasein'in kendi şuradalığına "fırlatılmışlığı" olarak tanımlar. Dasein kendini kendi fırlatılmışlığı içinde bulur. Bulunuş içindeyken Dasein, hep kendi kendisiyle karşılaşır. Bulunuş Dasein'i bu fırlatılmışlık içinde açılar, hakikatinde görünür kılar fakat bunu çoğunlukla bundan

kaçınan, yüzünü başka tarafa çeviren bir tarzda yapar.²⁷

Dünya-içinde-varlık yapısının temellendirdiği fırlatılmışlık içinde Dasein kendini açılar ve Heidegger'e göre dünya-içinde-varlık her zaman düşmüşlüktür. Bu düşmüşlük içinde kendimizi çoğu zaman özgün-olmayan bir tarzda "herkesin-kendisi" olarak buluruz. Dasein herkesin ve dünyanın içine emilmiş, kaybolmuştur. Bu emilim Dasein'in kendiyile karşılaşmasından, kendi özgün kendisi-olma-olanağından bir tür kaçışı ifade eder. Düşmüşlük kendi-olma özgünlüğünü örter ve bir kenara iter. Bu kapalılık, açılmışlığın olmayışı kendini kendiyile yüz yüze gelmekten kaçışta ortaya koyar. Kendiyile karşılaşmaktan kaçma, aynı zamanda kendiyile ne ise o olarak, örtük-olmamaklığında karşılaşmadan yani hakikatten kaçıştır.²⁸

Heidegger'e göre bu kaçışın nedeninin anlaşılması Dasein'in bulunuş olarak belli bir ruh halini deneyimlemesiyle açığa çıkar. Bu çok özel ruh hali sayesinde düşmüşlük ile örtülenin örtüsü açılır ve hakikat ortaya çıkar. İşte bu özel ruh halini Heidegger "kaygı" olarak tanımlar.²⁹

Heidegger endişe ve korkuyu birbirinden ayırır. Korkunun nedeni hep dünyaiçinde bir şeylerdir, belirli bir yerden gelmektedir. Tehdit hep dünya-içindeki varolanlardan gelir. Hâlbuki endişenin nedeni tümüyle belirsizdir.³⁰

²³ Sinan KILIÇ, Heidegger'in Fundamental Ontolojisinde Varlığın Özdeşliği, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi Sayı 23 Sayfa 23

²⁴ Sinan KILIÇ, Heidegger'in Fundamental Ontolojisinde Varlığın Özdeşliği, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi Sayı 23 Sayfa 24

²⁵ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 38

²⁶ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 38

²⁷ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 39

²⁸ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 39,40

²⁹ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 40

³⁰ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 40

Bizzat hayatımıza yönelik bir tehdit söz konusu olduğunda, korkarız. Başka bir deyişle, korkuda belli bir tehlike, sözelimi hastalık tehlikesi karşısında çekiniriz. Fakat içinde bulunduğumuz durumda, özel herhangi bir şeyin tetiklemediği bir hiçlik, bir şeylerin neden var olduğunu açıklayamama, kendimizin bu dünyada neden olduğunu somut olarak ortaya koyamama, varoluşumuzun sonu olarak ölümü duyumsama söz konusu olduğunda, bir iç daralması ya da kaygı duyarız. Bu, varlık karşısında ve varlık içinde bir çekinmedir. Böyle bir kaygının, aslında insana sahici bir varoluş imkânı temin etmek anlamında önemli bir şey olduğunu düşünür Heidegger.³¹

Kaygı dünya içinde olmak ve ölüme sahip olmanın bilincinde olmaktır. Dasein'in dünya içerisine fırlatılmış olmasından kaynaklanan kaygı, aynı zamanda Dasein'in "orada olan" varlık olarak, olanaklılıkları içerisinde seçim yapmaya zorlanmasıdır.³²

Heidegger metafiziğinde Dasein'in varlığı hiçliği önceler. Hiçlik aynı zamanda Dasein'in zamansal varlığındaki kaygıda açığa çıkardır. Bu kaygıdan kaynaklanan sessizlik anında Dasein varolanın bütününe karşı bir kayıtsızlık içerisine girdiğinden hiçlik açığa çıkar. Kaygı anında varolanın bütününe karşı gösterilen kayıtsızlık halinde Dasein boşlukta kalır.³³

Desteklerini bırakmaktan, dayanaklarını yitirmekten delicesine korktuğu için kendisini başka insanların merhametine terk etmeye, ortodoks, burjuva ve normal olanı savunmaya başlar, sahici olmayan amaçların peşinden gider. Başka bir deyişle, insan, ancak faniliğinin bilinci içinde

kavranması mümkün olan varlığının anlamı problemi üzerine odaklanmak yerine, gündelik yaşam ve dünyanın kendisine sunduğu şeylerle meşgul olur.³⁴

Kamusallığın baskısı altında herkes ölümün kesinliği hususunda hemfikirdir. Fakat hem ölümün müstesna varlık-olanağı ondan kaçarcasına örtülürken hem de onun kesinliğinden bahsetmek Heidegger'e göre müphem bir tavidir. Çünkü kesin olan hakikidir ve hakikat açığa-çıkarmışlıktır demektir. Hakikat Dasein'in açılanmışlığı üzerine temellenir ve Dasein özü gereği hakikatin içindedir. Aynı şekilde kesinlik de hakikat üzerine temellenir ve açığa-çıkarmışlığı imler. Fakat Dasein'in hem hakikatin hem de hakikat-olmayanının içinde varlık olmasından dolayı hergünlük Dasein'in bu kendine özgü, ilişkisiz ve devredilemez olanağını çoğu zaman örtmektedir. Bu anlamıyla kesinlik, kesin olduğu şeyi örtük tutmaktadır.³⁵

Heidegger herkesin ölümün kesinliğinden bahsetmesine rağmen bu kesinliğin içinde var olmadığını söyler. Ona göre Dasein'in düşmüşlük içindeki hergünlüğü, ölümün kesinliğini bildiği halde bu kesinlik içinde var olmaktan kaçınmaktadır. Oysa bu tavır ölümün kesinliğinin kendine has yanını, onun her an olabilirliğini yani belirsizliğini örtmektedir. Hergünlüğü içinde Dasein ölümün bu belirsizliğine bir tür belirlilik kazandırmaya çalışmaktadır. Hâlbuki ölüm kesindir ama aynı zamanda belirsizdir de.³⁶

Ölümlerle karşılaşma ölümün hergünlük içinde saklı tutulan, yüz yüze gelinmekten kaçılan, hâlbuki Dasein'in en zati, tüm ilişkileri ortadan kaldıran ve bu yönüyle bizi kendimizle baş başa bırakan, atlatıp, üstesinden gelemediğimiz ve yok saymadığımız,

³¹ Ahmet CEVİZCİ, Felsefe Tarihi, Say Yayınları 2010, E-kitap Sayfa 662

³² Sinan KILIÇ, Heidegger'in Fundamental Ontolojisinde Varlığın Özdeşliği, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi Sayı 23 Sayfa 22,23

³³ Sinan KILIÇ, Heidegger'in Fundamental Ontolojisinde Varlığın Özdeşliği, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi Sayı 23 Sayfa 20

³⁴ Ahmet CEVİZCİ, Felsefe Tarihi, Say Yayınları 2010, E-kitap Sayfa 662

³⁵ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 46

³⁶ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 46

kesin fakat belirsiz varlık olanağının hakikatini açığa çıkarır. Bu hakikat mutlak bir olanaksızlığın olanağıdır. Bu karşılaşma Dasein'ı kendi olabilme olanağıyla karşı karşıya getirir. Endişe içindeki bu karşılaşma, bizi herkesin yanılsamalarından kurtulmuş, kendimizin kesinliği olan bir özgürlükle, ölüme doğru özgürlükle karşılaşmamızdır.³⁷

Dasein'ın sona-doğru-varlık yapısı içinde düşünüldüğünde, ölümün her an vuku bulabilecek olması bakımından son, Dasein'ın önünde-duran, başına-gelecek-olandır. Ölüm başa gelecektir ve Dasein ölümü hep bizzat kendisi olarak üstlenmek zorundadır. Ölümle birlikte Dasein, kendi en zati varlık-olanağı içinde kendisinin önünde durur. Ölümle karşılaşma, Dasein'ı kendi kendisiyle baş başa bırakır. Ölüm Dasein'ın "artık-şurada-olamama-olanağı"dır. Ölümle karşılaşan Dasein kendi kendisiyle yüz yüze gelir ve böylece de kendi olma olanağı açığa çıkar. Kendi kendine kalması onun diğer Dasein'larla olan ilişkilerini ortadan kaldırır. Ölümle karşılaşan ve en kendine özgü, ilişkisiz, en uç olanağı açığa çıkan Dasein ölüm olanağını devredemez. Ölüm Dasein'ın mutlak olanaksızlığının olanağıdır. Kaygı fenomeni ile belirlenen Dasein'ın açımlayıcı karakteri ölümün hakikatini açığa-çıkartır.³⁸

Ölümün bu olanağı Heidegger'e göre Dasein'ın varlığı içinde ara sıra edinilen bir şey değildir. Aksine, Dasein var olduğu sürece bu olanağın içine zaten fırlatılmıştır. Bu fırlatılmışlığın açığa çıkışı ise Dasein'ın temel bulunuşu olan endişe ile olur. Ölüm karşısında duyulan endişe, en zati, ilişkisiz ve üstesinden gelinemez varlık-olanağı karşısında duyulan endişedir. Ölüm karşısında duyulan endişe

ile can vermektan korkmak ayrıdır. Bu endişe zayıflık olarak tanımlanabilecek tesadüfî bir ruh hali değildir. Bu endişe, Dasein'ın sona-doğru-varlık olarak fırlatılmışlığı hakikatini açımlayan temel bulunuştur.³⁹

Kaygının geçmesi ile birlikte Dasein, kayıtsızlık anında yaşadığının hiçlik olduğunu kavrar ve hiçliğin varolanla ilintisini açığa çıkarır.⁴⁰ Kişinin "onlar"a sığınmadan, kendi imkânlarını dikkate alarak, kendi otantik seçimlerini yapmak suretiyle kendisini yeniden yaratarak ve bu arada ölümü aklından hiç çıkarmayarak yaşaması anlamında, sahici yaşaması elbette mümkündür⁴¹

Ne olmak gerektiği sorusu bir tarafa bırakılırken, yerine ne yapmak gerektiğiyle ilgili bir dizi önemsiz soru geçirilir. Bu önemsiz sorular ise, elbette kolaylıkla yanıtlanabilen sorulardır; bu sorulara yanıt bulabilmek için onlara gidilerek danışılması fazlasıyla yeterli olur. Ne yapmamız gerektiğine içine doğmuş olduğumuz sosyal sınıf, üyesi olduğumuz etnik grup vs. tarafından karar verilir. Heidegger, işte bu varlık tarzını tanımlayıp ifade edebilmek için "düşmüşlük" terimini kullanır. Düşmüşlük, sahicilikten yoksun varoluş halidir; o dünya içinde kaybolmuşluk şeklinde tezahür eden varlık tarzıdır. Düşmüşlük, bizim her şeyi anladığımıza inanma, fakat benimsemiş olduğumuz harici ve yapay bakış açısı nedeniyle, hiçbir şeyi anlamama durumumuzu ifade eder.⁴²

³⁷ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 47

³⁸ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 45

³⁹ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 45

⁴⁰ Sinan KILIÇ, Heidegger'in Fundamental Ontolojisinde Varlığın Özdeşliği, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi Sayı 23 Sayfa 20

⁴¹ Ahmet CEVİZCİ, Felsefe Tarihi, Say Yayınları 2010, E-kitap Sayfa 662

⁴² Ahmet CEVİZCİ, Felsefe Tarihi, Say Yayınları 2010, E-kitap Sayfa 663

Düşmüşlük sahici olmamayı, otantiklikten yoksun bir varoluşu ifade ediyorsa, sahicilik ne anlama gelir? Sahicilik, kaygı içinde ve kaygıyla birlikte yaşama anlamına gelir. Sahicilik, belirsizliğimizi anlamına ve özgürlüğümüzü olumlama demektir; Daseinin varlık tarzından kurtulmaya çalışmak yerine, onu bütünüyle kabul etme anlamına taşır. Heidegger, bizim düşmüşlükten kurtulup sahiciliğe ulaşmamızı mümkün kılan şeyin öleceğimizi bilmek olduğunu öne sürer.⁴³

İnsan varlığının hayatının oldukça erken bir evresinde ölümlü olduğunu fark etmesi, er ya da geç öleceğini öğrenmesi büyük bir önem taşır. Heidegger kişinin kendisinin gelecekteki yokluğunun gerçekten ve dürüstçe kabul edilmesini sahici yaşam tarzına doğru atılmış ilk adım olarak görür. İnsan varlığı, işte bunu, yani ölümün insan varlığının bütün imkânları arasında en gerçek olduğunu, onun bir başkası tarafından yerine getirilemeyeceğini fark ederken, yalnız olduğunu, dünyadaki başka herkesten ve bütün nesnelerden ayrı olduğunu, artık kendisine destek olmaları için başka insanlara dönemeyeceğini görür. O, kendi ölümünü kendisi kendi başına yaşmalıdır. Buna göre, hiç varolmama hali onun kendisine doğru hareket etmekte olduğu nihai sondur.⁴⁴

Onu dünyaya sürükleyen her şey bir rastlantıdan doğmuş olup, bundan böyle varolmayacağı ölümde son bulur. Sahicilik kişinin dünyadaki gerçek konumunun farkına varılıp bütünüyle hayata geçirilmesinden, tecrit edilmişliğinin ve ölüme doğru olan kaçınılmaz yürüyüşünün gerçekleşmesinden oluşur. Ölüm: Heidegger'e göre, insan zamansal bir varlık olup, zamansallık onun varolma tarzıdır. Zaten zamansallık diye bir şey olmasaydı eğer, insanla

dünya arasındaki en temel ilişki olarak kaygı ilişkisi, insanın dünyaya yönelik kaygılı bir ilgisi hiç söz konusu olmazdı. İnsan, geçmişin, şimdinin ve geleceğin bilincindedir; zamanla olan bu üç farklı ilişkisi sayesinde, insan, önce dünyadaki olgusallığının, ikinci olarak anın dolayumsuz meşgalelerinin ve nihayet imkânlarının farkına varır.⁴⁵

Zaman varolanlar içerisinde sadece kendi ölümlü varoluşunun farkında olarak yaşayan Dasein için olanaklıdır. Kaygının varlığı da Dasein'in zamansal olduğunun bilincinde olmasından kaynaklanır, bu nedenle kaygı da zamansallığa aittir.⁴⁶

Ne zaman Dasein ölümünde, kendi tamlığına ularsa, o zaman ayn anda kendisinin orada varlık olmasında yitirir. Fakat o, temelde diğerleriyle birlikte varlık olduğundan, ölümü nesnel biçimde tecrübe edebilir. Kendisi ontik olarak tecrübe edemediği ölümdeki tamlığını, başkasının ölümünde, Varlığın olanaklı tamlığının nesnelliğini ontolojik olarak tecrübe edebilir. Henüz olmayan şey; son ve tamlıktır.⁴⁷

Dasein ölüme ait olduğundan sonsuzluğu asla deneyimleyemez ve Dasein'in sonlu olması onun zamansallığıdır ve Dasein zamansal varlığından ayrılamaz. Bu bağlamda ölüm de yalnızca zamansal olan Dasein'in eksistensiyyalitesine ait olur. Çünkü ölüm bilincinin varolabilmesi sonsuz olmayan sınırlı bir zaman kavrayışıyla olanaklıdır; sonsuz olmayan sınırlı bir zamana sahip olduğunun farkında olan varolan yalnızca Dasein'dir. Ölüm Dasein'in eksistensiyyalitesine sonda dahil olmaz, en başta

⁴³ Ahmet CEVİZCİ, Felsefe Tarihi, Say Yayınları 2010, E-kitap Sayfa 663

⁴⁴ Ahmet CEVİZCİ, Felsefe Tarihi, Say Yayınları 2010, E-kitap Sayfa 664

⁴⁵ Ahmet CEVİZCİ, Felsefe Tarihi, Say Yayınları 2010, E-kitap Sayfa 664

⁴⁶ Sinan KILIÇ, Heidegger'in Fundamental Ontolojisinde Varlığın Özdeşliği, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi Sayı 23 Sayfa 24

⁴⁷ Pınar DEMİRTAŞ, Heidegger ve Varlık Yorumu Sayfa 12,13

Dasein'ın varolmasıyla birlikte ona dahildir. Bu nedenle Heidegger için insan doğduğu andan itibaren ölecek kadar yaşlıdır.⁴⁸

Dasein'ın temel yapısında Heidegger'e göre daimi tamamlanmamışlık bulunmaktadır. Bu tamamlanmamışlığın ortadan kalkması demek dışarıda-duran hiçbir olanağın kalmaması demektir ki işte o anda da Dasein'ın şuradalığı ortadan kalkar. Bu durumda artıkşurada-olmayana dönüşmüş olacağından, Dasein var olduğu sürece bütünlüğe asla erişemez.⁴⁹

Heidegger'e göre Dasein'ın ölümle bütünlüğe kavuşması aynı zamanda onun "şuradalığı"nı kaybetmesidir.⁵⁰

Başkalarının Dasein'ı da ölüm ile kendi bütünlüğüne kavuşur ve artık-Daseinolmayan"a dönüşür. Bu anlamıyla Dasein'ın sonu, onun mevcut-olan bir şey olmasının başlangıcı olur. Yine de mevcut-olan cansız maddi bir şeyden daha fazlasıdır. Çünkü karşılaşılan bu cansız şey, yaşamını yitirmiş olduğundan cansızdır. Heidegger merhum ile ölü arasında fark olduğunu söyler. Merhum, geride kalanlardan koparılmış olarak, cenaze ritüelleri, defin ve mezar kültleri gibi ilgilenmelerin nesnesi olduğundan ölü insandan farklıdır.⁵¹

Geride kalanlar yas tutarak, onu anarak, saygın bir gözetme ile onunla birlikte var olurlar. Bu yüzden

ölüye-yönelik bu varlık ilişkisi ilgilenilen bir mevcut-olan olarak ele alınamaz. Merhum artık bizim dünyamızda değildir ama yine de geride kalanlar kendi dünyalarından hareketle onunla birliktedirler.⁵²

Heidegger Dasein'ın başka bir Dasein'ın yerine geçebileceğini, kendi Dasein'ımızda deneyimleyemediğimiz şeylere başkalarının Dasein'ı üzerinden erişebileceğimizi, dünya-içinde başkalarıyla-birlikte-varlığın varlık olanakları olarak bir Dasein'ın başka bir Dasein tarafından temsil edilebileceğini iddia eder. Fakat yine de bizler başkalarının ölümünü sahici anlamda tecrübe edemeyiz, en fazla sadece onların yanında olabiliriz. Başkasının sonu söz konusu olduğunda temsil etme geçersiz kalır. Çünkü kimse başkasının ölümünü ondan alamaz. Her bir Dasein kendi ölümünü kendisi üstlenmek zorundadır. Ölüm her bir durumda benim ölümümdür.⁵³

Ölüm denen son Dasein'ın sonda-olan-varlığı anlamında değil sona-doğru-varlık olması anlamındadır. Dasein var olduğu andan itibaren ölüme doğrudur.⁵⁴

Heidegger'e göre en geniş anlamda ölüm, bir yaşam fenomenidir ve yaşam dünyaiçinde-varlık yapısıyla belirlenmiş olduğundan, Dasein yaşam olarak ele alınabilir. Heidegger yaşamın ontolojisinden ölümün ontolojik anlamına ulaşmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda canlıların sonu ile Dasein'ın sonu arasında hem bir ortaklık hem de özsel olarak derin bir fark bulunmaktadır. Bu yüzden kavramsal bir ayrıma gitmiş ve canlıların sonunu

⁴⁸ Sinan KILIÇ, Heidegger'in Fundamental Ontolojisinde Varlığın Özdeşliği, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi Sayı 23 Sayfa 24

⁴⁹ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 43

⁵⁰ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 43

⁵¹ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 43

⁵² Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 44

⁵³ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 44

⁵⁴ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 44

tanımlamak için “yok olma” kavramını kullanmış, fakat Dasein’in bu ontik benzerliğine rağmen, Dasein diğer canlılar gibi basitçe yok olmadığından onun sonuna “can verme” demiştir.⁵⁵

III-DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Martin Heidegger, gerek dili kullanmadaki yeteneği ile gerekse felsefesinde üzerinde durduğu konular ve bunları çözümlemesi ile şüphesiz 20. yüzyılın önemli ve nevi şahsına münhasır düşünürlerinden biridir. Şu bir gerçek ki Martin Heidegger’in düşünceleri okuyucusu tarafından benimsensin veya benimsenmesin, kabul edilsin veya reddedilsin, takdir edilsin veya eleştirilsin önemli değil, onun tarzı kişinin üzerinde sanki efsunlanmış gibi bir hissiyatın oluşmasına neden oluyor. Bu efsunlanma hissinin iki nedeni var. Birincisi Heidegger’in felsefede ele aldığı konular ikincisi onun dili kullanma tarzı. Varlık, hiçlik, ölüm gibi konularda Kısa ve vurucu ifadeler akabinde bu ifadedeki sözcükler kullanılarak oluşturulan bir yenisi ve sonra bir yenisi daha ve bunların üzerine ifadelerin farklı şekilde anlaşılabilir veya yorumlanabilecek olması sonrasında okuyucunun o ne demek istiyor ve ben ne anladım ve benim düşüncem ne diye sormak zorunda kalması...

Martin Heidegger ile Batı metafiziği varlık, hiçlik ve ölümle adeta yüzleşmiştir. Onun zamansal ve mekansal olarak bir olanağa sahip olan Dasein ile felsefi sorgulamalarını yürütmüş; Dasein ile felsefe yapmıştır. Onun felsefesi Dasein’in farklı farklı şuradalığından ibarettir. Dasein sürekli olarak bir şeyde, bir şeye doğru gibi bir durumda veya ruh halinde bulunmaktadır. Dasein her daim bir bulunuş halindedir. Dasein’in neyse o olarak kendini göstermesi ve fırlatılmışlık içinde açılması,

sonrasında dünya içinde varlık olarak düşmüşlüğü, insanın zamansallığı ve bunun farkına varması, ölümle yüzleşmesi, endişe duyması, bunun sonucunda hakikattan kaçması veya açılması, böylelikle sona doğru varlık bulunması birer şuradalıktır. Heidegger’e göre Dasein her zaman bir tamamlanmamışlık içindedir. Olanaksızın olanağı olan ölüm Dasein’in tüm olanaklarının tamamlanmasıdır.

Heidegger’in metafiziğinde insanın fırlatılmışlığı, düşmüşlüğü ve bunun farkına vararak dünya içinde varlık yapısı içindeki endişe ve huzursuzluğu Platon’un diyaloglarındaki ruhun insan bedenine inmesini hatırlatmaktadır. Diğer yandan ölümün Dasein’in tamamlanması hali Aristotelesçi bir bakış açısı ile insanın bir ömür boyu bil-kuvve halden nihayet bilfiil hale gelmesidir.

İnsan ölümü başka Dasein’ler üzerinden tecrübe edebilse de bu sınırlıdır; başkasının ölümünü sahici anlamda tecrübe edemeyiz. Kimse başkasının ölümünü ondan alamaz. Dasein kendi ölümünü kendisi üslenmek zorundadır. Her nefis ölümü tadacaktır der gibi ölüm her bir durumda benim ölümümdür.

İnsanın ayırt edici özelliğini akıl sahibi olması, kişilik sahibi olması, alet yapması gibi hususlarda değil de var oluşunu sorgulamasında bulan Heidegger insanın ölümünü diğer canlılarda olduğu gibi yok olma olarak değil “can verme” olarak tanımlar.

Heidegger’in ölüm hakkındaki fikirlerinin doğruluğu veya yanlışlığı bir yana ölümü düşünmemiz, onunla yüzleşmemiz, hakikattan yüz çevirmeden sahiciliği yaşamamız gerekmektedir.

⁵⁵ Özgün BULUT, Heidegger ve Badiou’da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Sayfa 45

KAYNAKÇA

- Bilim Sanat Yayınları, Felsefe Sözlüğü
- BULUT Özgün, Heidegger ve Badiou'da Hakikat, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez
- CEVİZCİ Ahmet, Felsefe Tarihi, Say Yayınları 2010
- DEMİRTAŞ Mustafa, Heidegger'de Varlığın Anlamı ve Kökensel Düşünme, Possible Düşünme Dergisi Sayı 6
- DEMİRTAŞ Pınar, Heidegger ve Varlık Yorumu
- KILIÇ Sinan, Heidegger'in Fundamental Ontolojisinde Varlığın Özdeşliği, Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi Sayı 23

TÜRK MEDENİYETİ DERGİSİ
ANADOLUSEN KONFEDERASYONU AKADEMİK YAYINIDIR